

पञ्चतन्त्रे मित्रसम्प्राप्तिः

अथ इदमारभ्यते मित्रसम्प्राप्तिः नाम द्वितीयं तन्त्रम्। तस्य
अयमाद्यः श्लोकः -

असाधना अपि प्राज्ञा बुद्धिमन्तो बहुश्रुताः।

साधयन्त्याशु कार्याणि काकाखुमृगकूर्मवत् ॥ १ ॥

तद्यथा अनुश्रूयते -

अस्ति दाक्षिणात्ये जनपदे महिलारोप्यं नाम नगरम्। तस्य
न अतिदूरस्थो महोच्छ्रायवान् नानाविहंगोपभुक्तफलः कीटैरावृत-
कोटरः छायाश्वासितपथिकजनसमूहो न्यग्रोधपादपो महान्।

तत्र च लघुपतनको नाम वायसः प्रतिवसति स्म। स
कदाचित् प्राणयात्रार्थं पुरमुद्दिश्य प्रचलितो यावत् पश्यति तावत्
जालहस्तोऽतिकृष्णतनुः स्फुटितचरण ऊर्ध्वकेशो यमकिङ्कराकारो
नरः सम्मुखो बभूव। अथ तं दृष्ट्वा शङ्कितमना व्यचिन्तयत्।
“यदयं दुरात्मा अद्य मम आश्रयवटपादप-सम्मुखोऽभ्येति। तन्न
ज्ञायते किमद्य वटवासिनां विहङ्गमानां सङ्क्षयो भविष्यति न
वा”। एवं बहुविधं विचिन्त्य तत्क्षणान्निवृत्य तमेव वटपादपं
गत्वा सर्वान् विहङ्गमान् प्रोवाच - “भो! अयं दुरात्मा लुब्धको
जालतण्डुलहस्तः समभ्येति। तत् सर्वथा तस्य न विश्वसनीयम्।
एष जालं प्रसार्य तण्डुलान् प्रक्षेप्यति, ते तण्डुला भवद्भिः
सर्वैरपि कालकूटसदृशा द्रष्टव्याः” एवं वदतस्तस्य स लुब्धकस्तत्र

वटतले चागत्य जालं प्रसार्य सिन्दुवारसदृशान् तण्डुलान् प्रक्षिप्य न अतिदूरं गत्वा निभृतः स्थितः। अथ ये पक्षिणस्तत्र स्थितास्ते लघुपतनकवाक्यार्गलया निवारितास्तान् तण्डुलान् हालाहलाङ्कुरानिव वीक्षमाणा निभृताः तस्थुः। अत्रान्तरे चित्रग्रीवो नाम कपोतराजः सहस्रपरिवारः प्राणयात्रार्थं परिभ्रमन् तान् तण्डुलान् दूरतोऽपि पश्यन् लघुपतनकेन निवार्यमाणोऽपि जिह्वालौल्यात् भक्षणार्थमपतत् सपरिवारो निबद्धश्च।

अत्रान्तरे लुब्धकस्तान् बद्धान् विज्ञाय प्रह्यष्टमनाः प्रोद्यतयष्टिः तद्विधार्थं प्रधावितः। चित्रग्रीवोऽपि आत्मानं सपरिवारं बद्धं मत्वा लुब्धकमायान्तं दृष्ट्वा तान् कपोतानूचे - “अहो! न भेतव्यम्। उक्तञ्च -

व्यसनेष्वेव सर्वेषु यस्य बुद्धिर्न हीयते।

स तेषां पारमभ्येति तत्प्रभावादसंशयम् ॥ २ ॥

सम्पत्तौ च विपत्तौ च महतामेकरूपता।

उदये सविता रक्तो रक्तश्चास्तमये तथा ॥ ३ ॥

तत्सर्वे वयं हेलया उड्डीय सपाशजाला अस्य अदर्शनं गत्वा मुक्तिं प्राप्नुमः, नो चेद्द्वयविक्लवाः सन्तो हेलया समुत्पातं न करिष्यथ, ततो मृत्युमवाप्स्यथ।

तथानुष्ठिते लुब्धको जालमादाय आकाशे गच्छतां तेषां पृष्ठतो भूमिस्थितोऽपि पर्यधावत्। तत ऊर्ध्वाननः श्लोकमेनमपठत् -

जालमादय गच्छन्ति संहताः पक्षिणोऽप्यमी।

यावञ्च विवदिष्यन्ते पतिष्यन्ति न संशयः ॥ ४ ॥

लघुपतनकोऽपि प्राणयात्राक्रियां त्यक्त्वा किमत्र भविष्यतीति कुतूहलात् तत्पृष्ठलग्नोऽनुसरति। अथ दृष्टेरगोचरतां गतान् विज्ञाय लुब्धको निराशः श्लोकमपठन् निवृत्तश्च।

न हि भवति यन्न भाव्यं भवति च भाव्यं प्रयत्नेन।

करतलगतमपि नश्यति यस्य हि भवितव्यता

नास्ति ॥ ५ ॥

“तदास्तां तावत् विहङ्गामिषलोभो यावत् कुटुम्बवर्तनोपायभूतं जालमपि मे नष्टम्”। चित्रग्रीवोऽपि लुब्धकमदर्शनीभूतं ज्ञात्वा तानुवाच - “भो! निवृत्तः स दुरात्मा लुब्धकः। तत्सर्वैरपि स्वस्थैर्गम्यतां महिलारोप्यस्य प्रागुत्तरदिग्भागे। तत्र मम सुहृत् हिरण्यको नाम मूषकः सर्वेषां पाशच्छेदं करिष्यति। उक्तश्च -

सर्वेषामेव मर्त्यानां व्यसने समुपस्थिते।

वाङ्मात्रेणापि साहाय्यं मित्रादन्यो न सन्दधे ॥ ६ ॥

एवं ते कपोताः चित्रग्रीवेण सम्बोधिताः महिलारोप्ये नगरे हिरण्यकबिलदुर्गं प्रापुः। हिरण्यकोऽपि सहस्रमुखबिलदुर्गं प्रविष्टः सन् अकुतोभयः सुखेन आस्ते।

अथ चित्रग्रीवो बिलमासाद्य तारस्वरेण प्रोवाच - “भो भो मित्र हिरण्यक! सत्वरमागच्छ। महती मे व्यसनावस्था वर्तते”।

तच्छ्रुत्वा हिरण्यकोऽपि बिलदुर्गान्तर्गतः सन् प्रोवाच - “भोः! को भवान्? किमर्थमायातः? किं कारणम्? कीदृक् ते व्यसनावस्थानम्? तत् कथ्यताम्” इति। तच्छ्रुत्वा चित्रग्रीव आह - “भोः चित्रग्रीवो नामा कपोतराजोऽहं ते सुहृत्। तत् सत्वरमागच्छ गुरुतरं प्रयोजनमस्ति”। तत् आकर्ण्य पुलकिततनुः प्रहृष्टात्मा स्थिरमनाः त्वरमाणो निष्क्रान्तः। अथवा साधु इदमुच्यते -

सुहृदः स्नेहसम्पन्ना लोचनानन्ददायिनः।

गृहे गृहवतां नित्यं नागच्छन्ति महात्मनाम् ॥ ७ ॥

सुहृदो भवने यस्य समागच्छन्ति नित्यशः।

चित्ते च तस्य सौख्यस्य न किञ्चित्प्रतिमं

सुखम् ॥ ८ ॥

अथ चित्रग्रीवं सपरिवारं पाशबद्धमालोक्य हिरण्यकः सविषादमिदमाह - “भोः किमेतत्?” स आह - “भो! जानन्नपि किं पृच्छसि?

प्राप्तं मया एतद्वन्धनं जिह्वालौल्यात्। साम्प्रतं त्वं सत्वरं पाशविमोक्षं कुरु”। तदाकर्ण्य हिरण्यक आह -

“अर्धार्धाद्योजनशतादामिषं वीक्षते खगः।

सोऽपि पार्श्वस्थितं दैवाद्वन्धनं न च पश्यति ॥ ९ ॥

तथाच

रविनिशाकयोर्ग्रहपीडनं

गजभुजङ्गविहंगमबन्धनम्।

मतिमतां च निरीक्ष्य दरिद्रतां

विधिरहो बलवानिति मे मतिः ॥ १० ॥

एवमुक्त्वा चित्रग्रीवस्य पाशं छेत्तुमुद्यतं स तमाह - “भद्र! मा मैवं कुरु, प्रथमं मम भृत्यानां पाशच्छेदं कुरु तदनु ममापि च”। तच्छ्रुत्वा कुपितो हिरण्यकः प्राह - “भो! न युक्तमुक्तं भवता। यतः स्वामिनोऽनन्तरं भृत्याः”। स आह - “भद्र! मां मैवं वद, मदाश्रयाः सर्वे एते वराकाः, अपरं स्वकुटुम्बं परित्यज्य समागताः। तत् कथमेतावन्मात्रमपि सम्मानं न करोमि। उक्तञ्च-

यः सम्मानं सदा धत्ते भृत्यानां क्षितिपोऽधिकम्।

वित्ताभावेऽपि तं दृष्ट्वा ते त्यजन्ति न

कर्हिचित् ॥ ११ ॥

तथाच -

विश्वासः सम्पदां मूलं तेन यूथपतिर्गजः।

सिंहो मृगाधिपत्येऽपि न मृगैः परिवार्यते ॥ १२ ॥

अपरं मम कदाचित् पाशच्छेदं कुर्वतस्ते दन्तभङ्गो भवति अथवा दुरात्मा लुब्धकः समभ्येति तत् नूनं मम नरकपात एव। उक्तञ्च -

सदाचारेषु भृत्येषु संसीदत्सु च यः प्रभुः।

सुखी स्यान्नरकं याति परत्रेह च सीदति ॥ १६ ॥

तच्छ्रुत्वा प्रहृष्टो हिरण्यकः प्राह - “भोः! वेद्मि अहं राजधर्मम्। परं मया तव परीक्षा कृता। तत् सर्वेषां पूर्वं पाशच्छेदं करिष्यामि। भवानपि अनेन विधिना बहुकपोतपरिवारो भविष्यति। उक्तञ्च -

कारुण्यं संविभागश्च यस्य भृत्येषु सर्वदा।

सम्भवेत्स महीपालस्त्रैलोक्यस्यापि रक्षणे ॥ १४ ॥

एवमुक्त्वा सर्वेषां पाशच्छेदं कृत्वा हिरण्यकः चित्रग्रीवमाह - “मित्र! गम्यतामधुना स्वाश्रयं प्रति, भूयोऽपि व्यसने प्राप्ते समागन्तव्यम्” इति तान् संप्रेष्य पुनरपि दुर्गं प्रविष्टः। चित्रग्रीवोऽपि सपरिवारः स्वाश्रयमगमत्। अथवा साधु इदमुच्यते -

मित्रवान्साधयत्यर्थान्दुःसाध्यानपि वै यतः।

तस्मान्मित्राणि कुर्वीत समानान्येव चात्मनः ॥ १५ ॥

लघुपतनकोऽपि वायसः सर्वं तं चित्रग्रीवबन्धमोक्षमवलोक्य विस्मितमना व्यचिन्तयत्। “अहो! बुद्धिरस्य हिरण्यकस्य शक्तिश्च दुर्गसामग्री च तत् ईदृगेव विधिः विहङ्गानां बन्धनमोक्षात्मकः। अहं च न कस्यचित् विश्वसिमि चलप्रकृतिश्च। तथापि एनं मित्रं करोमि। उक्तञ्च -

अपि सम्पूर्णतायुक्तैः कर्तव्याः सुहृदो बुधैः।

नदीशः परिपूर्णोऽपि चन्द्रोदयमपेक्षते ॥ १६ ॥

एवं सम्प्रधार्य पादपादवतीर्य बिलद्वारमाश्रित्य

चित्रग्रीववच्छब्देन हिरण्यकं समाहूतवान्। “एहि एहि भो हिरण्यक! एहि”। तच्छब्दं श्रुत्वा हिरण्यको व्यचिन्तयत् - “किमन्योऽपि कश्चित् कपोतो बन्धनशेषस्तिष्ठति येन मां व्याहरति”। आह च - “भो: ! को भवान्?” स आह - “अहं लघुपतनको नाम वायसः”। तच्छ्रुत्वा विशेषादन्तर्लीनो हिरण्यक आह - “भो: ! द्रुतं गम्यतां अस्मात् स्थानात्” वायस आह - “तव पार्श्वे गुरुकार्येण समागतः, तत् किं न क्रियते मया सह दर्शनम्?”। हिरण्यक आह - “न मेऽस्ति त्वया सह सङ्गमेन प्रयोजनम्” इति। स आह - “भो: ! चित्रग्रीवस्य मया तव सकाशात् पाशमोक्षणं दृष्टं तेन मम महती प्रीतिः सञ्जाता। तत् कदाचित् ममापि बन्धने जाते तव पार्श्वान् मुक्तिर्भविष्यति। तत् क्रियतां मया सह मैत्री”। हिरण्यक आह - “अहो! त्वं भोक्ता। अहं ते भोज्यभूतः। तत् का त्वया सह मम मैत्री तत् गम्यतां, मैत्री विरोधभावात् कथम्? उक्तञ्च -

ययोरेव समं वित्तं ययोरेव समं कुलम्।

तयोर्मैत्री विवाहश्च न तु पुष्टविपुष्टयोः ॥ १७ ॥

तत् गम्यताम्” इति। वायस आह - “भो हिरण्यक! एषोऽहं तव दुर्गद्वारे उपविष्टः। यदि त्वं मैत्रीं न करोषि ततोऽहं प्राणमोक्षणं तवाग्रे करिष्यामि। अथवा प्रायोपवेशनं मे स्यात्”। हिरण्यक आह - “भो: त्वया वैरिणा सह कथं मैत्रीं करोमि? उक्तञ्च -

वैरिणा न हि सन्दध्यात्सुश्लिष्टेनापि सन्धिना।

सुतप्तमपि पानीयं शमयत्येव पावकम् ॥ १८ ॥

वायस आह - “भोः! त्वया सह दर्शनमपि नास्ति कुतो वैरं तत् किमनुचितं वदसि”। हिरण्यक आह - “द्विविधं वैरं भवति सहजं कृत्रिमञ्च। तत् सहजवैरी त्वमस्माकम्। उक्तञ्च -

कृत्रिमं नाशमभ्येति वैरं द्राक्कृत्रिमैर्गुणैः।

प्राणदानं विना वैरं सहजं याति न क्षयम् ॥ १९ ॥”

वायस आह - “भोः! द्विविधस्य वैरस्य लक्षणं श्रोतुमिच्छामि। तत् कथ्यताम्”। हिरण्यक आह - “भोः! कारणेन निर्वृत्तं कृत्रिमम्। तत्तदर्होपकारकरणाद्गच्छति। स्वाभाविकं पुनः कथमपि न गच्छति। तद्यथा नकुलसर्पाणां, शष्पभुङ्गनखायुधानां, जलवह्योः देवदैत्यानां, सारमेयमार्जारानाम्, ईश्वरदरिद्राणां, सपत्नीनाम्, लुब्धकहरिणानां, श्रोत्रियभ्रष्टक्रियाणां, मूर्खपण्डितानां, पतिव्रताकुलटानां, सज्जन- दुर्जनानाम्। न कश्चित् केनापि व्यापादितः तथापि प्राणान् सन्तापयन्ति।”

वायस आह -

“कारणान्मित्रतां याति कारणादेति शत्रुताम्।

तस्मान्मित्रत्वमेवात्र योज्यं वैरं न धीमता ॥ २० ॥

तस्मात् कुरु मया सह समागतं मित्रधर्मार्थम्।” हिरण्यक आह -

अथवा गुणवानहं न मे कश्चित् वैरयातनां करिष्यति एतदपि न सम्भाव्यम्।

वायस आह - “अस्त्येतत् तथापि श्रूयताम्।

उपकाराच्च लोकानां निमित्तान्मृगपक्षिणाम्।

भयाल्लोभाच्च मूर्खाणां मैत्री स्याद्दर्शनात्सताम् ॥ २१ ॥

आरम्भगुर्वी क्षयिणी क्रमेण

लघ्वी पुरा वृद्धिमती च पश्चात्।

दिनस्य पूर्वार्द्धपरार्द्धभिन्ना

छायेव मैत्री खलसञ्जनानाम् ॥ २२ ॥

तत् साधुरहमपरं त्वां शपथादिभिर्निर्भयं करिष्यामि”। स
आह - “न मे अस्ति ते शपथैः प्रत्ययः। उक्तञ्च -

न वध्यते ह्याविश्वस्तो दुर्बलोऽपि बलोत्कटैः।

विश्वास्ताश्चाशु वध्यन्ते बलवन्तोऽपि दुर्बलैः ॥ २३ ॥

तच्छ्रुत्वा लघुपतनकोऽपि निरुत्तरः चिन्तयामास।

“अहो! बुद्धिप्रागल्भ्यमस्य नीतिविषये। अथवा स एव
अस्योपरि मैत्रीपक्षपातः सः”। स आह - “भो हिरण्यक!

सतां साप्तपदं मैत्रमित्याहुर्विबुधा जनाः।

तस्मात्त्वं मित्रतां प्राप्तो वचनं मम तच्छ्रुणु ॥ २४ ॥

दुर्गस्थेनापि त्वया मया सह नित्यमेव आलापो
गुणदोषसुभाषित- गोष्ठीकथाः सर्वदा कर्तव्या यद्येवं न
विश्वसिषि”। तच्छ्रुत्वा हिरण्यकोऽपि व्यचिन्तयत्।

“विदग्धवचनोऽयं दृश्यते लघुपतनकः सत्यवाक्यश्च, तद्युक्तमनेन
मैत्रीकरणम्। परं कदाचित् मम दुर्गे चरणपातोऽपि न कार्य्यः।

तच्छ्रुत्वा वायस आह - “भद्र! एवं भवतु”। ततः प्रभृति द्वौ तौ अपि सुभाषितगोष्ठीसुखमनुभवन्तौ तिष्ठतः परस्परं कृतोपकारौ कालं नयतः। लघुपतनकोऽपि मांसशकलानि मेध्यानि बलिशेषाणि अन्यानि वात्सल्याहृतानि पक्वान्नविशेषाणि हिरण्यकार्थमानयति। हिरण्यकोऽपि तण्डुलान् अन्यांश्च भक्ष्यविशेषान् लघुपतनकार्थं रात्रौ आहृत्य तत्कालायातस्य अर्पयति। अथवा युज्यते द्वयोरपि एतत्। उक्तञ्च -

ददाति प्रतिगृह्णाति गुह्यमाख्याति पृच्छति।
 भुङ्क्ते भोजयते चैव षड्विधं प्रीतिलक्षणम् ॥ २५ ॥
 प्रीतिं निरन्तरां कृत्वा दुर्भेद्यां नखमांसवत्।
 मूषको वायसश्चैव गतौ कृत्रिममित्रताम् ॥ २६ ॥

एवं स मूषकस्तदुपकाररञ्जितः तथा विश्वस्तो यथा तस्य पक्षमध्ये प्रविष्टः तेन सह सर्वदैव गोष्ठीं करोति। अथ अन्यस्मिन्नहनि वायसोऽश्रुपूर्णनयनः समभ्येत्य सगद्गदं तमुवाच - भद्र हिरण्यक! विरक्तिः सञ्जाता मे सांप्रतं देशस्य अस्य उपरि, तदन्यत्र यास्यामि। हिरण्यक आह - “भद्र! किं विरक्तेः कारणम्?” स आह - “भद्र! श्रूयताम्। अत्र देशे महत्या अनावृष्ट्या दुर्भिक्षं सञ्जातम्। दुर्भिक्षत्वात् जनो बुभुक्षापीडितः कोऽपि बलिमात्रमपि न प्रयच्छति। अपरं गृहेगृहे बुभुक्षितजनैः विहङ्गानां बन्धनाय पाशाः प्रगुणीकृताः सन्ति। अहमपि आयुःशेषतया पाशेन बद्ध उद्धरितोऽस्मि। एतद्विरक्तेः कारणम्। तेनाहं विदेशं चलित इति बाष्पमोक्षं करोमि”। हिरण्यक आह

- “अथ भवान् क्र प्रस्थितः?” स आह - “अस्ति दक्षिणापथे वनगहनमध्ये महासरः। तत्र त्वत्तोऽधिकः परमसुहृत् कूर्मो मन्थरको नाम। स च मे मत्स्यमांस खण्डानि दास्यति, तद्दक्षणात् तेन सह सुभाषितगोष्ठीसुखमनुभवन् सुखेन कालं नेष्यामि। न अहमत्र विहङ्गानां पाशबन्धनेन क्षयं द्रष्टुमिच्छामि। उक्तञ्च -

अनावृष्टिहते देशे शस्ये च प्रलयं गते।

धन्यास्तात न पश्यन्ति देशभङ्गं कुलक्षयम् ॥ २७ ॥

विद्वत्त्वञ्च नृपत्वञ्च नैव तुल्यं कदाचन।

स्वदेशे पूज्यते राजा विद्वान्सर्वत्र पूज्यते ॥ २८ ॥

हिरण्यक आह - “यदि एवं तदहमपि त्वया सह गमिष्यामि। ममापि महद्दुःखं वर्तते”। वायस आह - “भोः! तव किं दुःखम्? तत्कथय”। हिरण्यक आह - “भोः! बहुवक्तव्यमस्ति अत्र विषये। तत्र एव गत्वा सर्वं सविस्तरं कथयिष्यामि”। वायस आह - “अहं तावत् आकाशगतिः तत्कथं भवतो मया सह गमनम्”। स आह - “यदि मे प्राणान् रक्षसि तदा स्वपृष्ठमारोप्य मां तत्र प्रापयिष्यासि। नान्यथा मम गतिः अस्ति”। तत् श्रुत्वा सानन्दं वायस आह - “यदि एवं तद्द्वन्योऽहं, यद्भवतापि सह तत्र कालं नयामि। अहं सम्पातादिकान् अष्टौ उड्डीनगतिविशेषान् वेद्मि। तत्समारोह मम पृष्ठं, येन सुखेन त्वां तत्सरः प्रापयामि”। हिरण्यक आह - “उड्डीनानां नामानि श्रोतुमिच्छामि”। स आह -

सम्पातं विप्रपातञ्च महापातं निपातनम्।
वक्त्रं तिर्य्यक् तथा चोर्ध्वमष्टमं

लघुसंज्ञकम् ॥ २९ ॥

तच्छ्रुत्वा हिरण्यकः तत्क्षणादेव तदुपरि समारूढः। सोऽपि शनैः शनैः तमादाय सम्पातोड्डीनप्रस्थितः क्रमेण तत्सरः प्राप्तः। ततो लघुपतनकं मूषकाधिष्ठितं विलोक्य दूरतोऽपि देशकालवित् असामान्य-काकोऽयमिति ज्ञात्वा सत्वरं मन्थरको जले प्रविष्टः। लघुपतनकोऽपि तीरस्थतरुकोटरे हिरण्यकं मुक्त्वा शाखाग्रमारुह्य तारस्वरेण प्रोवाच - “भो मन्थरक! आगच्छागच्छ तव मित्रमहं लघुपतनको नाम वायसः चिरात् सोत्कण्ठः समायातः। तदागत्य आलिङ्गय माम्’। उक्तञ्च -

किं चन्दनैः सकपूरैस्तुहिनैः किञ्च शीतलैः।

सर्वे ते मित्रगात्रस्य कलां नार्हन्ति

षोडशीम् ॥ ३० ॥

तच्छ्रुत्वा निपुणतरं परिज्ञाय सत्वरं सलिलान्निष्क्रम्य पुलकिततनुः आनन्दाश्रुपूरितनयनो मन्थरकः प्रोवाच - “एहि एहि मित्र! आलिङ्गय माम्, चिरकालात् मया त्वं न सम्यक् परिज्ञातः, तेन अहं सलिलान्तः प्रविष्टः।” उक्तञ्च -

यस्य न ज्ञायते वीर्य्यं न कुलं न विचेष्टितम्।

न तेन सङ्गतिं कुर्यादित्युवाच बृहस्पतिः ॥ ३१ ॥

एवमुक्ते लघुपतनको वृक्षात् अवतीर्य्य तमालिङ्गितवान्। अथवा साधु चेदमुच्यते -

“अमृतस्य प्रवाहैः किं कायक्षालनसम्भवैः।

चिरान्मित्रपरिष्वङ्गो योऽसौ

मूल्यविवर्जितः ॥ ३२ ॥”

एवं द्वौ अपि तौ विहितालिङ्गनौ परस्परं पुलकितशरीरौ वृक्षावधः समुपविष्टौ प्रोचतुः आत्मचरित्रवृत्तान्तम्। हिरण्यकोऽपि मन्थरकस्य प्रणामं कृत्वा वायसाभ्याशे समुपविष्टः अथ तं समालोक्य मन्थरको लघुपतनकमाह - “भोः! कोऽयं मूषकः? कस्मात् त्वया भक्ष्यभूतोऽपि पृष्ठमारोप्य आनीतः? तन्न अत्र स्वल्पकारणेन भाव्यम्”। तत् श्रुत्वा लघुपतनक आह - “भोः! हिरण्यको नाम मूषकोऽयम्, मम सुहृत् द्वितीयमिव जीवितम्, तत् किं बहुना -

पर्जन्यस्य यथा धारा यथा च दिवि तारकाः।

सिकता रेणवो यद्वत्संख्यया परिवर्जिताः ॥ ३३ ॥

गुणसंख्या परित्यक्ता तद्वदस्य महात्मनः।

परं निर्वेदमापन्नः सम्प्राप्तोऽयं तवान्तिकम् ॥ ३४ ॥

मन्थरक आह - “किमस्य वैराग्यकारणम्?”। वायस आह - “पृष्ठो मया परमनेन अभिहितम्, यद् बहु वक्तव्यमस्ति तत् तत्र एव गतः कथयिष्यामि। ममापि न निवेदितम्। तत् भद्र हिरण्यक! इदानीं निवेद्यतामुभयोः अपि आवयोः तदात्मनो वैराग्यकारणम्”। सोऽब्रवीत्-

कथा १

हिरण्यकताम्रचूडकथा

अस्ति दाक्षिणात्ये जनपदे महिलारोप्यं नाम नगरम्। तस्य नातिदूरे मठायतनं भगवतः श्रीमहादेवस्य। तत्र च ताम्रचूडो नाम परिव्राजकः प्रतिवसति स्म। स च नगरे भिक्षाटनं कृत्वा प्राणयात्रां समाचरति। भिक्षाशेषञ्च तत्रैव भिक्षापात्रे निधाय तद्विक्षापात्रं नागदन्ते अवलम्ब्य पश्चात् रात्रौ स्वपिति। प्रत्यूषे च तदन्नं कर्मकराणां दत्त्वा सम्यक् तत्रैव देवतायतने सम्मार्जनोपलेपमण्डनादिकं समाज्ञापयति। अन्यस्मिन् अहनि मम बान्धवैः निवेदितम् - “स्वामिन्! मठायतने सिद्धमन्नं मूषकभयात् तत्रैव भिक्षापात्रे निहितं नागदन्तेऽवलम्बितं तिष्ठति सदा एव, तद् वयं भक्षयितुं न शक्नुमः। स्वामिनः पुनरगम्यं किमपि नास्ति। तत् किं वृथाटनेन अन्यत्र अद्य तत्र गत्वा यथेच्छं भुञ्जामहे तव प्रसादात्”। तदाकर्ण्य अहं सकलयूथपरिवृतः तत्क्षणादेव तत्र गतः। उत्पत्य च तस्मिन् भिक्षापात्रे समारूढः तत्र भक्ष्यविशेषाणि सेवकेभ्यो दत्त्वा पश्चात् स्वयमेव भक्षयामि सर्वेषां तृप्तौ जातायां भूयः स्वगृहं गच्छामि। एवं नित्यमेव तदन्नं भक्षयामि। परिव्राजकोऽपि यथाशक्ति रक्षति। परं यदा एव निद्रान्तरितो भवति, तदा अहं तत्र आरुह्य आत्मकृत्यं करोमि। अथ कदाचित् तेन मम रक्षणार्थं महान् यत्नः कृतः। जर्जरवंशः समानीतः। तेन सुप्तोऽपि मम भयात् भिक्षापात्रं ताडयति अहमपि अभक्षितेऽपि अन्ने प्रहारभयात्

अपसर्पामि। एवं तेन सह सकलां रात्रिविग्रहपरस्य कालो व्रजति।
 अथ अन्यस्मिन्नहनि तस्य मठे बृहत्स्फिङ्गनामा परिव्राजकः तस्य
 सुहृत् तीर्थयात्राप्रसङ्गेन पान्थः प्राधुणिकः समायतः, तं दृष्ट्वा
 प्रत्युत्थानविधिना सम्भाव्य प्रतिपत्ति-पूर्वकमभ्यागतक्रियया
 नियोजितः। ततश्च रात्रौ एकत्र कुशसंस्तरे द्वौ अपि प्रसुप्तौ
 धर्मकथां कथयितुमारब्धौ। अथ बृहत्स्फिङ्गथागोष्ठीषु स ताम्रचूडो
 मूषकत्रासार्थं व्याक्षिप्तमना जर्जरवंशेन भिक्षापात्रं ताडयन् तस्य
 शून्यं प्रतिवचनं प्रयच्छति तन्मयः न किञ्चित् उदाहरति। अथ
 असौ अभ्यागतः परं कोपमुपागतः तमुवाच - भोः ताम्रचूड!
 परिज्ञातः त्वं सम्यक् न सुहृत्, तेन मया सह साह्लादं न
 जल्पसि। तत् रात्रौ अपि त्वदीयं मठं त्यक्त्वा अन्यत्र मठे
 यास्यामि। उक्तञ्च -

एहागच्छ समाश्रयासनमिदं कस्मान्चिरादृश्यसे
 का वार्त्ता अतिदुर्बलोऽसि कुशलं प्रीतोऽस्मि ते
 दर्शनात्।

एवं ये समुपागतान्प्रणयिनः प्रह्लादयन्त्यादरा-
 तेषां युक्तमशङ्कितेन मनसा हर्म्याणि

गन्तुं सदा ॥ ३५ ॥

गृही यत्रागतं दृष्ट्वा दिशो वीक्षेत वाप्यधः।

तत्र ये सदने यान्ति ते शृङ्गरहिता वृषाः ॥ ३६ ॥

नाभ्युत्थानक्रिया यत्र नालापा मधुराक्षराः।

गुणदोषकथा नैव तत्र हर्म्ये न गम्यते ॥ ३७ ॥

तदेकमठप्राप्त्या अपि त्वं गर्वितः, त्यक्तः सृहृत्स्नेह न एतत् वेत्सि यत् त्वया मठाश्रयव्याजेन नरकोपार्जनं कृतम्।
उक्तञ्च -

नरकाय मतिस्ते चेत्पौरोहित्यं समाचर।

वर्षं यावत्किमन्येन मठचिन्तां दिनत्रयम् ॥ ३८ ॥

तन्मूर्ख! शोचितव्यः त्वं गर्वं गतः। तदहं त्वदीयं मठं परित्यज्य यास्यामि”। अथ तत् श्रुत्वा भयत्रस्तमनाः ताम्रचूडः तमुवाच - “भोः भगवन्! न त्वत्समोऽन्यो मम सुहृत् कश्चिदस्ति, परं तत् श्रूयतां गोष्ठीशैथिल्यकारणम्। एष दुरात्मा मूषकः प्रोन्नतस्थाने धृतमपि भिक्षापात्रमुत्प्लुत्य आरोहति भिक्षाशेषञ्च तत्रस्थं भक्षयति। तदभावात् एव मठे मार्जनक्रिया अपि न भवति। तन्मूषकत्रासार्थमेतेन वंशेन भिक्षापात्रं मुहुर्मुहुः ताडयामि नान्यत् कारणमिति। अपरमेतत् कुतूहलं पश्य अस्य दुरात्मनो यन्मार्जारमर्कटादयोऽपि तिरस्कृता अस्य उत्पतनेन”। बृहत्स्फिक् आह - “अथ ज्ञायते तस्य बिलं कस्मिंश्चित् प्रदेशे?” ताम्रचूड आह - “भगवन्! न वेद्मि सम्यक्”। स आह - “नूनं निधानस्य उपरि तस्य बिलम्। निधानोष्मणा प्रकूर्दते। उक्तञ्च -

ऊष्मापि वित्तजो वृद्धिं तेजो नयति देहिनाम्।

किं पुनस्तस्य सम्भोगस्त्यागकर्मसमन्वितः ॥ ३९ ॥

तथाच -

नाकस्माच्छाण्डिली मातर्विक्रीणाति तिलैस्तिलान्।
लुञ्चितानितरैर्येन हेतुरत्र भविष्यति ॥ ४० ॥

ताम्रचूड आह - “कथमेतत्?” स आह -

कथा २

शाण्डिलीतिलकल्कविक्रयकथा

यदा अहं कस्मिंश्चित् स्थाने प्रावृट्काले व्रतग्रहणनिमित्तं कञ्चित् ब्राह्मणं वासार्थं प्रार्थितवान्। ततश्च तद्वचनात् तेनापि शुश्रूषितः सुखेन देवार्चनपरः तिष्ठामि। अथ अन्यस्मिन्नहनि प्रत्यूपे प्रबुद्धोऽहं ब्राह्मण-ब्राह्मणीसंवादे दत्तावधानः शृणोमि। तत्र ब्राह्मण आह - “ब्राह्मणि! प्रभाते दक्षिणायनसंक्रान्तिः अनन्तदानफलदा भविष्यति तदहं प्रतिग्रहार्थं ग्रामान्तरं यास्यामि। त्वया ब्राह्मणस्य भगवतः सूर्यस्य उद्देशेन किञ्चिद्भोजनं दातव्यम्”। अथ तच्छ्रुत्वा ब्राह्मणी परुषतरवचनैः तं भर्त्स्यमाना प्राह - “कुतस्ते द्रारिद्र्योपहतस्य भोजनप्राप्तिः? तत् किं न लज्जसे एवं ब्रुवाणः। अपि च न मया तव हस्तलग्नया क्वचिदपि लब्धं सुखं, न मिष्टान्नस्य आस्वादनम्, न च हस्तपादकण्ठादिभूषणम्” तत् श्रुत्वा भयत्रस्तोऽपि विप्रो मन्दं मन्दं प्राह - “ब्राह्मणि! न एतद्युज्यते वक्तुम्। उक्तञ्च -

ग्रासादपि तदद्भ्यश्च कस्मान्नो दीयतेऽर्थिषु।

इच्छानुरूपो विभवः कदा कस्य भविष्यति ॥ ४१ ॥

यच्छब्जलमपि जलदो वल्लभतामेति सकललोकस्य।
नित्यं प्रसारितकरो मित्राऽपि न वीक्षितुं

शक्यः ॥ ४२ ॥

एवं ज्ञात्वा दारिद्र्याभिभूतैः अपि स्वल्पात् स्वल्पतरं काले
पात्रे च देयम्। उक्तञ्च -

सत्पात्रं महती श्रद्धा देशे काले यथोचिते।
यद्दीयते विवेकज्ञैस्तदानन्त्याय कल्पते ॥ ४३ ॥

तथा च -

अतितृष्णा न कर्त्तव्या तृष्णां नैव परित्यजेत्।
अतितृष्णाभिभूतस्य शिखा भवति मस्तके ॥ ४४ ॥

ब्राह्मणी आह - “कथमेतत्?” स आह -

कथा ३

पुलिन्द-शूकर-सर्प-शृगालकथा / शबरशूकरकथा

अस्ति कस्मिंचित् वनोद्देशे कश्चित् पुलिन्दः। स च पापद्धिं
कर्तुं वनं प्रति प्रस्थितः। अथ तेन प्रसर्पता महान्
अञ्जनपर्वतशिखराकारः क्रोडः समासादितः। तं दृष्ट्वा
कर्णान्ताकृष्टनिशितसायकेन समाहितः, तेनापि कोपाविष्टेन
चेतसा बालेन्दुद्युतिना दंष्ट्राग्रेण पाटितोदरः पुलिन्दो गतासुः
भूतलेऽपतत्। अथ लुब्धकं व्यापाद्य शूकरोऽपि शरप्रहारवेदनया
पञ्चत्वं गतः। एतस्मिन्नन्तरे कश्चित् आसन्नमृत्युः शृगालः

इतस्ततो निराहारतया पीडितः परिभ्रमन् तं प्रदेशमाजगाम।
यावत् वराह-पुलिन्दौ द्वौ अपि पश्यति तावत् प्रहृष्टो
व्यचिन्तयत्। “भोः! सानुकूलो मे विधिः। तेन एतदपि
अचिन्तितं भोजनमुपस्थितम्। अथवा साधु इदमुच्यते -

अकृतेऽप्यद्यमे पुंसामन्यजन्मकृतं फलम्।
शुभाशुभं समभ्येति विधिना सन्नियोजितम् ॥ ४५ ॥

तथा च -

यस्मिन्देशे च काले च वयसा यादृशेन च।
कृतं शुभाशुभ कर्म तत्तथा तेन भुज्यते ॥ ४३ ॥

तदहं तथा भक्षयामि यथा बहूनि अहानि मे प्राणयात्रा
भवति। तत् तावदेवं स्नायुपाशं धनुष्कोटिगतं भक्षयामि।
उक्तञ्च -

शनैः शनैश्च भोक्तव्यं स्वयं वित्तमुपार्जितम्।
रसायनमिव प्राज्ञैर्हेलया न कदाचन ॥ ४७ ॥”

इत्येवं मनसा निश्चित्य चापचटितकोटिं मुखमध्ये प्रक्षिप्य
स्नायुं भक्षितुं प्रवृत्तः। ततश्च त्रुटिते पाशे तालुदेशं विदार्य
चापकोटिर्मस्तकमध्येन निष्क्रान्ता। सोऽपि तद् वेदनया
तत्क्षणात् मृतः अतोऽहं ब्रवीमि - अतितृष्णा न कर्त्तव्या इति।

स पुनरपि आह - ब्राह्मणि! न श्रुतं भवत्या।

आयुः कर्म च वित्तञ्च विद्या निधनमेव च।
पञ्चैतानि हि सृज्यन्ते गर्भस्थस्यैव देहिनः ॥ ४८ ॥

अथ एवं सा तेन प्रबोधिता ब्राह्मणी आह - “यदि एवं तदस्ति मे गृहे स्तोकं तिलराशिः। ततः तिलान् लुण्ठित्वा तिलचूर्णेन भोजयिष्यामि” इति। ततः तद्वचनं श्रुत्वा ब्राह्मणो ग्रामं गतः। सापि तिलान् उष्णोदकेन संमर्द्य कुटित्वा सूर्यातपे दत्तवती। अत्रान्तरे तस्या गृहकर्मव्यग्रायाः तिलानां मध्ये कश्चित् सारमेयो मूत्रोत्सर्गं चकार। तं दृष्ट्वा सा चिन्तितवती - “अहो! नैपुण्यं पश्य पराङ्मुखीभूतस्य विधेः यदेते तिला अभोज्याः कृताः। तदहमेतान्समादाय कस्यचित् गृहं गत्वा लुञ्चितैः अलुञ्चितान् आनयामि। सर्वोऽपि जनोऽनेन विधिना प्रदास्यति” इति। अथ यस्मिन्गृहेऽहं भिक्षार्थं प्रविष्टः तत्र गृहे सापि तिलान् आदाय प्रविष्टा विक्रयं कर्तुम्। आह च - “गृह्णातु कश्चित् अलुञ्चितैः लुञ्चितान् तिलान्”। अथ तद्गृहगृहिणी गृहं प्रविष्टा यावत् अलुञ्चितैः लुञ्चितान्गृह्णाति तावत् अस्याः पुत्रेण कामन्दकीशास्रं दृष्ट्वा व्याहृतम् - “मातः! अग्राह्याः खलु इमे तिलाः। न अस्या अलुञ्चितैः लुञ्चिता ग्राह्याः। कारणं किञ्चित् भविष्यति, तेन एषा अलुञ्चितैः लुञ्चितान्प्रयच्छति” तत् श्रुत्वा तया परित्यक्तास्ते तिलाः। अतोऽहं ब्रवीमि - ‘नाकस्माच्छाण्डिली मातः’ इति।

एतदुक्त्वा स भूयोऽपि प्राह - “अथ ज्ञायते तस्य क्रमणमार्गः। ताम्रचूड आह - भगवन्! ज्ञायते यत् एकाकी न समागच्छति। किन्तु असंख्ययूथपरिवृतः पश्यतो मे परिभ्रमन् इतस्ततः सर्वजनेन सह आगच्छति याति च। अभ्यागत आह - “अस्तिकिञ्चित् खनित्रकम्?”। स आह - “बाढमस्ति, एषा

सर्वलोहमयी स्वहस्तिका”। अभ्यागत आह - “तर्हि प्रत्यूषे त्वया मया सह स्थातव्यं येन द्वौ अपि जनचरणामलिनायां भूमौ तत्पदानुसारेण गच्छावः”। मया अपि तद्वचनमाकर्ण्य चिन्तितम्। “अहो! विनष्टोऽस्मि, यतोऽस्य साभिप्रायवचांसि श्रूयन्ते। नूनं यथा निधानं ज्ञातं तथा दुर्गमपि अस्माकं ज्ञास्यति, एतदभिप्रायादेव ज्ञायते। उक्तञ्च -

सकृदपि दृष्ट्वा पुरुषं विबुधा जानन्ति सारतां तस्य।

हस्ततुलयापि निपुणाः पलप्रमाणं विजानन्ति ॥ ४९ ॥

ततोऽहं भयत्रस्तमना सपरिवारो दुर्गमार्गं परित्यज्य अन्यमार्गेण गन्तुं प्रवृत्तः। सपरिजनो यावदग्रतो गच्छामि तावत् सम्मुखो बृहत्कायो मार्जारः समायाति। स च मूषकवृन्दमवलोक्य तन्मध्ये सहसा उत्पपात। अथ ते मूषका मां कुमारगामिनमवलोक्य गर्हयन्तो हतशेषा रुधिरप्लावितवसुन्धरा तमेव दुर्गं प्रविष्टाः। अथवा साधु इदमुच्यते -

छित्त्वा पाशमपास्य कूटरचनां भुक्त्वा बलाद्वागुरां

पर्यन्ताग्निशिखाकलापजटिलान्निर्गत्य दूरं वनात्।

व्याधानां शरगोचरादपि जवेनोत्पत्य धावन्मृगः

कूपान्तः पतितः करोतु विधुरे किंवा

विधौ पौरुषम् ॥ ५० ॥

अथ अहमेकोऽन्यत्र गतः शेषा मूढतया तत्रैव दुर्गे प्रविष्टाः। अन्त्रान्तरे स दुष्टपरिव्राजको रुधिरबिन्दुचर्चितां भूमिमवलोक्य तेनैव दुर्गमार्गेण आगत्य उपस्थितः। ततश्च स्वहस्तिकया

खनितुमारब्धः। अथ तेन खनता प्राप्तं तन्निधानं यस्य उपरि सदा एवाहं कृतवसतिः यस्य उष्मणा महादुर्गमपि गच्छामि। ततो हृष्टमनाः ताम्रचूडमिदमूचेऽभ्यागतः - “भो भगवन्! इदानीं स्वपिहि निःशङ्कोः, अस्योष्मणा मूषकस्ते जागरणं सम्पादयति” एवमुक्त्वा निधानमादाय मठाभिमुखं प्रस्थितौ द्वौ अपि। अहमपि यावत् निधानरहितं स्थानमागच्छामि तावत् अरमणीय-मुद्वेगकारकं तत्स्थानं वीक्षितुमपि न शक्नोमि अचिन्तयञ्च। “किं करोमि! क्व गच्छामि! कथं मे स्यात् मनसः प्रशान्तिः” एवं चिन्तयतो महाकष्टेन स दिवसो व्यतिक्रान्तः। अथ अस्तमितेऽर्के सोद्वेगो निरुत्साहस्तस्मिन् मठे सपरिग्रहशब्दमाकर्ण्य ताम्रचूडोऽपि भूयो भिक्षापात्रं जर्जरवंशेन ताडयितुं प्रवृत्तः। अथ असौ अभ्यागतः प्राह - “सखे! किम् अद्यापि निःशङ्को न निद्रां गच्छसि”। स आह - “भगवन्। भूयोऽपि समायातः सपरिवारः स दुष्टात्मा मूषकः। तद्गयात् जर्जरवंशेन भिक्षापात्रं ताडयामि”। ततो विहस्य अभ्यागतः प्राह - “सखे! मा भैषीः वित्तेन सह गतोऽस्य कूर्दनोत्साहः। सर्वेषामपि जन्तूनाम् इयमेव स्थितिः। उक्तञ्च -

यदुत्साही सदा मर्त्यः पराभवति यज्ञनान्।

यदुद्धतं वदेद्वाक्यं तत्सर्वं वित्तजं बलम् ॥ ५१ ॥

अथ अहं तत् श्रुत्वा कोपाविष्टो भिक्षापात्रमुद्दिश्य विशेषादु-त्कूर्दितोऽप्राप्त एव भूमौ निपतितः। तत् श्रुत्वा असौ मे शत्रुर्विहस्य ताम्रचूडमुवाच - “भोः पश्य पश्य कौतूहलम्। आह च -

अर्थेन बलवान्सर्वोऽप्यर्थयुक्तः स पण्डितः।

पश्यैनं मूषकं व्यर्थं स्वजातेः समतां गतम् ॥ ५२ ॥

तत् स्वपिहि त्वं गतशङ्कः। यदस्य उत्पतनकारणं तत्
आवयोर्हस्तगतं जातम्। अथवा साधु चेदमुच्यते -

दंष्ट्राविरहितः सर्पो मदहीनो यथा गजः।

तथार्थेन विहीनोऽत्र पुरुषो नामधारकः ॥ ५३ ॥

तत् श्रुत्वा अहं मनसा विचिन्तितवान्।
“यतोऽङ्गुलिमात्रमपि कूर्दनशक्तिर्नास्ति तत् धिक् अर्थहीनस्य
पुरुषस्य जीवितम्। उक्तञ्च -

अर्थेन च विहीनस्य पुरुषस्याल्पमेधसः।

उच्छिद्यन्ते क्रियाः सर्वा ग्रीष्मे कुसरितो यथा ॥५४॥

एवं विलप्य अहं भग्नेत्साहस्तन्निधानं गण्डोपधानीकृतं दृष्ट्वा
स्वं दुर्गं प्रभाते गतः। ततश्च मदभृत्याः प्रभाते गच्छन्तो मिथो
जल्पन्ति - “अहो! असमर्थोऽयमुदरपूरणेऽस्माकम्। केवलमस्य
पृष्ठलग्नानां बिडालादिविपत्तयः तत् किमनेन आराधितेन?
उक्तञ्च -

यत्सकाशान्न लाभः स्यात्केवलाः स्युर्विपत्तयः।

स स्वामी दूरतस्त्याज्यो विशेषादनुजीविभिः ॥ ५५ ॥

एवं तेषां वचांसि श्रुत्वा स्वदुर्गं प्रविष्टोऽहम्। यावन्न कश्चित्
मम सम्मुखे अभ्येति तावत् मया चिन्तितम् धिगियं
दरिद्रता।

एवं मे चिन्तयतः ते भृत्या मम शत्रूणां सेवका जाताः ते च मामेकाकिनं दृष्ट्वा विडम्बनां कुर्वन्ति। अथ मया एकाकिना योगनिद्रां गतेन भूयो विचिन्तितम्। “यत् तस्य कुतपस्विनः समाश्रयं गत्वा तद्गण्डोपधानवर्तिकृतां वित्तपेटां शनैः शनैः विदार्य तस्य निद्रावशंगतस्य स्वदुर्गे तद्वित्तं आनयामि येन भूयोऽपि मे वित्तप्रभावेण आधिपत्यं पूर्ववद्दविष्यति। उक्तञ्च -

अधनो दातुकामोऽपि संप्राप्तो धनिनां गृहम्।

मन्यते याचकोऽयं धिग्दारिद्र्यं खलु देहिनाम् ॥ ५६ ॥

अतो वित्तापहारं विदधतो यदि मे मृत्युः स्यात् तथापि शोभनम्। उक्तञ्च -

स्ववित्तहरणं दृष्ट्वा यो हि रक्षत्यसूत्ररः।

पितरोऽपि न गृह्णन्ति तद्वत्तं सलिलाञ्जलिम् ॥ ५७ ॥

एवं निश्चित्य रात्रौ तत्र गत्वा निद्रावशमुपागतस्य पेटायां मया छिद्रं कृतं यावत् तावत् प्रबुद्धो दुष्टतापसः ततश्च जर्जरवंशप्रहारेण शिरसि ताडितः कथञ्चित् आयुःशेषतया निर्गतोऽहं न मृतश्च। उक्तञ्च -

प्राप्तव्यमर्थं लभते मनुष्यो

देवोऽपि तं लंघयितुं न शक्तः ।

तस्मान्न शोचामि न विस्मयो मे

यदस्मदीयं न हि तत्परेषाम् ॥ ५८ ॥

ಮಿತ್ರ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿ

‘ಮಿತ್ರ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿ’ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ತಂತ್ರದ ಮೊದಲ ಪದ್ಯ

ಶ್ಲೋಕ 1 - ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಕುಶಲರಾದ, ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ, ಬುದ್ಧಿವಂತರು ಯಾವುದೇ ಸಾಧನಗಳಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೂ, ಕಾಗೆ, ಇಲಿ, ಜಿಂಕೆ, ಆಮೆಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅದು ಹೇಗೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಹಿಲಾರೋಷ್ಯ ಎಂಬ ನಗರವಿದೆ. ಅದರ ಸಮೀಪ ದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತವಾದ, ವಿಶಾಲವಾದ ಬೂರುಗದ ವೃಕ್ಷವಿತ್ತು. ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಆ ಮರದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದವು. ಅದರ ಪೊಟರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅದರ ದಟ್ಟ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಪಯಣಿಗರು ಆಯಾಸ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅಲ್ಲಿ ಲಘುಪತನಕ ಎಂಬ ಕಾಗೆ ವಾಸಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ಅದು ಆಹಾರವನ್ನು ಹುಡುಕಲು ನಗರದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟಿರುವಾಗ ಕಪ್ಪು ವರ್ಣದ ದೇಹ ಹೊಂದಿದ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಲೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ, ಸೀಳಿದ ಪಾದಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ, ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದ ಕೂದಲನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ, ಯಮನ ದೂತನಂತೆ ತೋರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬ ಎದುರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂದೇಹಗೊಂಡು ಹೀಗೆ ಯೋಚಿಸಿದನು - ‘ಇಂದು ಈ ದುಷ್ಟ ನನ್ನ ಆಶ್ರಯತಾಣವಾದ ವಟವೃಕ್ಷದಡೆಗೇ ಬರುತ್ತಿರುವನು. ಈ ವಟವೃಕ್ಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಪಕ್ಷಿಗಳ ವಿನಾಶವಾಗುವುದೋ ಇಲ್ಲವೋ ತಿಳಿಯುತ್ತಿಲ್ಲ’. ಹೀಗೆ ಬಹು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸಿ, ಆ ಕ್ಷಣವೇ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಅದೇ ವಟವೃಕ್ಷದ ಸಮೀಪ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿತು - “ಮಿತ್ರರೇ, ಈ ದುಷ್ಟ

ಬೇಡ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಲೆ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಿ ಕಾಳುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವನು. ಈತನನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ನಂಬಲಾಗದು. ಈತ ಬಲೆ ಬೀಸಿ ಅಕ್ಕಿಕಾಳುಗಳನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಆ ಅಕ್ಕಿಕಾಳುಗಳನ್ನು ನೀವು ವಿಷದಂತೆ ಕಾಣಬೇಕು”. ಅದು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಆ ಬೇಡ ವಟವೃಕ್ಷದ ಬುಡದ ಬಳಿ ಬಂದು ಬಲೆ ಬೀಸಿ ಸಿಂಧುವಾರ ಪುಷ್ಪದ ವರ್ಣದಂತಿರುವ ಅಕ್ಕಿಕಾಳುಗಳನ್ನು ಹರಡಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗಿ ಮರೆಯಾಗಿ ನಿಂತನು. ಆ ಮರದಲ್ಲಿದ್ದ ಪಕ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಲಘುಪತನಕನ ಮಾತಿನ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಆ ಅಕ್ಕಿಕಾಳುಗಳನ್ನು ವಿಷದ ಅಂಕುರಗಳೋ ಎಂಬಂತೆ ಭಾವಿಸಿ ಸುಮ್ಮನೆ ನೋಡುತ್ತಾ ನಿಂತವು.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ಸಹಸ್ರ ಪಾರಿವಾಳಗಳ ಪರಿವಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚಿತ್ರಗ್ರೀವ ಎಂಬ ಪಾರಿವಾಳಗಳ ರಾಜ ಆಹಾರವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಬಂದು ದೂರದಿಂದಲೇ ಆ ಅಕ್ಕಿಕಾಳುಗಳನ್ನು ಕಂಡನು. ಲಘುಪತನಕನಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟರೂ ಜಿಹ್ವಾಚಾಪಲ್ಯದಿಂದ ಅದನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಹೋಗಿ ಪರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ ಜಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಯಾದನು.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ಬೇಟೆಗಾರ ಆ ಪಾರಿವಾಳಗಳು ಬಂಧಿತವಾದುದನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೋಷಗೊಂಡು ಅವುಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಕೋಲನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಓಡಿ ಬಂದನು. ತಾವು ಬಂಧಿಗಳಾಗಿದ್ದೇವೆಂದು ತಿಳಿದ ಚಿತ್ರಗ್ರೀವ ಆ ಬೇಡ ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಆ ಪಾರಿವಾಳಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದನು - ‘ಬಂಧುಗಳೇ ಹೆದರಬೇಡಿ.

ಶ್ಲೋಕ 2 - ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಕಷ್ಟಗಳು ಬಂದಾಗಲೂ ಯಾರ ಬುದ್ಧಿ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹ ಬುದ್ಧಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಆ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ಲೋಕ 3 - ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೂ, ಮುಳುಗುವಾಗಲೂ ಸೂರ್ಯ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಾಗಿಯೇ ಇರುವಂತೆ, ಸಂಪತ್ತಿದ್ದಾಗಲೂ, ಕಷ್ಟ ಬಂದಾಗಲೂ ಎರಡು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಮಹಾತ್ಮರು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾರೆ.

ಹಾಗಾಗಿ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಬಲೆಯೊಂದಿಗೆ ಹಾರಿ, ಈತನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸದಷ್ಟು ದೂರ ಹೋಗಿ ಮುಕ್ತರಾಗೋಣ. ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದಲ್ಲಿ, ಭಯಗ್ರಸ್ತರಾಗಿ ನೀವು ಹಾರದೆ ಹೋದಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದುತ್ತೀರಿ.”

ಹಾಗೇ ಮಾಡಲಾಗಿ, (ಪಾರಿವಾಳಗಳೆಲ್ಲ ಬಲೆಯನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಹಾರಿ ಹೋದಾಗ), ಬೇಡನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿದ್ದರೂ, ಅವುಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಓಡಿದನು. ಬಳಿಕ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾ ಈ ಪದ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದನು -

ಶ್ಲೋಕ 4 - ಈ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಕೂಡಿ ಬಲೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹಾರಿ ಹೋಗುತ್ತಿವೆ. ತಮ್ಮ ನಡುವೆಯೇ ಕಲಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಕೆಳಬೀಳುತ್ತವೆ.

ಲಘುಪತನಕನು ಆಹಾರ ಹುಡುಕುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ‘ಈಗ ಏನಾಗುವುದು’ ಎಂದು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಆ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಹಿಂದೆ ಹೋಯಿತು. ಬಳಿಕ, ಪಕ್ಷಿಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದಿರುವಷ್ಟು ದೂರ ಹೋದದ್ದನ್ನು ತಿಳಿದು, ಆ ಬೇಡ ನಿರಾಶೆಯಿಂದ ಈ ಪದ್ಯ ಹೇಳಿ ಹೊರಟುಹೋದನು.

ಶ್ಲೋಕ 5 - ಆಗದಿರುವುದು ಎಂದೂ ಆಗದು. ಆಗುವಂತಹದು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡದೇ ಹೋದರೂ ಆಗಿಯೇ ತೀರುತ್ತದೆ. ಆಗದಿರುವಂತಹುದು ಎಂದಾದರೆ ಕೈನಲ್ಲಿದ್ದ ವಸ್ತುವೂ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮಾಂಸ ತಿನ್ನುವ ಕಾಮನೆ ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುವುದಿರಲಿ, ಕುಟುಂಬ ವನ್ನು ಪೋಷಣೆ ಮಾಡುವ ಸಾಧನವಾದ ಬಲೆಯೂ ಕೈಬಿಟ್ಟುಹೋಯಿತು.

ಬೇಡನು ಕಣ್ಣು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದೂರಾದುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಚಿತ್ರಗ್ರೀವನು ಪಾರಿವಾಳಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದನು - 'ಆ ದುರುಳ ಬೇಡ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಹಾಗಾಗಿ ನೀವೆಲ್ಲ ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗಿ ಮಹಿಲಾರೋಪ್ಯ ನಗರದ ಈಶಾನ್ಯ (ಪೂರ್ವ/ಉತ್ತರ) ದಿಕ್ಕಿನೆಡೆ ಹೋಗಿ. ಅಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮಿತ್ರ ಹಿರಣ್ಯಕ ಎಂಬ ಇಲಿ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಬಲೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ಲೋಕ 6 - ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಕಷ್ಟ ಬಂದಾಗ, ಸ್ನೇಹಿತನೊಬ್ಬನನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ, ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ಮಾತಿನ ಮೂಲಕವಾದರೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಮುಂದೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಚಿತ್ರಗ್ರೀವ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಎಲ್ಲ ಪಾರಿವಾಳಗಳು ಮಹಿಲಾರೋಪ್ಯ ನಗರದಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯಕನ ಬಿಲದ ಬಳಿ ಬಂದವು. ಹಿರಣ್ಯಕನು ಸಹಸ್ರ ದ್ವಾರಗಳಿರುವ ಬಿಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಭಯದಿಂದ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಬಳಿಕ ಚಿತ್ರಗ್ರೀವ ಬಿಲದ ಬಳಿ ಬಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದನು - 'ಎಲೈ ಮಿತ್ರ ಹಿರಣ್ಯಕ, ಬೇಗ ಬಾ. ನಾನು ಬಹಳ ಸಂಕಷ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದೇನೆ.' ಆಗ ಹಿರಣ್ಯಕ ಬಿಲದೊಳಗಿನಿಂದಲೇ - 'ನೀನ್ಯಾರು? ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿರುವೆ? ಕಾರಣವೇನು? ಯಾವ ಸಂಕಷ್ಟ ಬಂದಿದೆ? ಹೇಳು' - ಎಂದನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಚಿತ್ರಗ್ರೀವ ಹೇಳಿದನು - ನಾನು ಪಾರಿವಾಳಗಳ ರಾಜನಾದ ಚಿತ್ರಗ್ರೀವನು. ನಿನ್ನ ಮಿತ್ರನು. ಬೇಗ ಹೊರಗೆ ಬಾ. ಬಹಳಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲಸವಿದೆ'. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಪುಳಕಿತಗೊಂಡು, ಹಿರಣ್ಯಕ ಕೂಡಲೇ ಬಿಲದಿಂದ ಹೊರಬಂದನು. ಹಾಗಾಗಿಯೇ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ -

ಶ್ಲೋಕ 7 - ಸ್ನೇಹಯುತರಾದ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಆನಂದದಾಯಕರಾದ ಮಿತ್ರರು ಸಜ್ಜನ ಗೃಹಸ್ಥರ ಮನೆಗೆ ನಿತ್ಯವೂ ಬರುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ಲೋಕ 8 - ಯಾವಾತನ ಮನೆಗೆ ಮಿತ್ರ ನಿತ್ಯ ಹೋಗುವನೋ, ಆತನ ಮನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಸುಖ ಬೇರಾವ ಸುಖಕ್ಕೂ ಸಮನಾಗದು.

ನಂತರ ಚಿತ್ರಗ್ರೀವ ತನ್ನ ಪರಿವಾರ ಸಹಿತವಾಗಿ ಜಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿ ಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಹಿರಣ್ಯಕ ದುಃಖದಿಂದ ಹೇಳಿದನು - 'ಎಲೈ, ಮಿತ್ರನೇ ಏನಿದು?' ಆಗ ಚಿತ್ರಗ್ರೀವ ಹೇಳಿದನು - 'ಮಿತ್ರ ತಿಳಿದ ಬಳಿಕವೂ ಏಕೆ ಹೀಗೆ ಕೇಳುತ್ತಿರುವೆ?'

ನನ್ನ ನಾಲಿಗೆಯ ಚಪಲತೆಯ ಕಾರಣ ನಾನು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗಿರುವೆನು, ನೀನು ತಕ್ಷಣ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡಿಸು.' ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಿರಣ್ಯಕ ಹೇಳಿದನು -

ಶ್ಲೋಕ 9 - ಪಕ್ಷಿಯು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಯೋಜನೆಗಳ ದೂರದಿಂದಲೇ ಖಾದ್ಯ ವಸ್ತುವನ್ನು (ಮಾಂಸವನ್ನು) ನೋಡಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದೌರ್ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಅದೇ ಪಕ್ಷಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಪಾಶವನ್ನು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಂತೆಯೇ,

ಶ್ಲೋಕ 10 - ರಾಹುವಿನಿಂದ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರ ಗ್ರಹಣ, ಆನೆ, ಸರ್ಪ, ಪಕ್ಷಿಗಳ ಬಂಧನ, ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳ ದಾರಿದ್ರ್ಯ - ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡಿದಾಗ - 'ವಿಧಿಯು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಬಲಶಾಲಿ' ಎಂದು ನನ್ನ ಭಾವನೆ.

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಚಿತ್ರಗ್ರೀವನ ಬಂಧನವನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಸಿದ್ಧನಾದ ಹಿರಣ್ಯಕನಿಗೆ ಚಿತ್ರಗ್ರೀವ - 'ಎಲೈ ಮಿತ್ರನೇ, ಹೀಗೆ ಮಾಡಬೇಡ. ಮೊದಲು ನನ್ನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದವರ ಬಂಧನವನ್ನು ಬಿಡಿಸು. ನಂತರ ನನ್ನನ್ನು ಬಂಧಮುಕ್ತಗೊಳಿಸು' ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೋಪಗೊಂಡ ಹಿರಣ್ಯಕ - 'ನೀನು

ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಪ್ರಭು, ನಂತರ ಸೇವಕ ವರ್ಗದವರು' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಚಿತ್ರಗ್ರೀವ ಹೇಳಿದನು - 'ಹೀಗೆ ನುಡಿಯ ಬೇಡ. ದೀನರಾದ (ಅಸಹಾಯಕರಾದ) ಈ ಎಲ್ಲರೂ ನನ್ನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ರುವವರು. ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ನನ್ನೊಡನೆ ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಾದರೂ ಗೌರವವನ್ನು ಇವರಿಗೆ ನಾನು ಹೇಗೆ ಮಾಡದಿರಲಿ? ಬಲ್ಲವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ -

ಶ್ಲೋಕ 11 - ಯಾವ ರಾಜ ಸದಾ ತನ್ನ ಸೇವಕರನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣುವನೋ, ಅಂತಹ ಸೇವಕರು ರಾಜನು ನಿರ್ಧನನಾದರೂ ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಹಾಗೂ

ಶ್ಲೋಕ 12 - ವಿಶ್ವಾಸವೇ ಐಶ್ವರ್ಯದ ಮೂಲಕಾರಣ. ಎಲ್ಲ ಆನೆಗಳ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದಲೇ ಆನೆ ತನ್ನ ಗುಂಪಿನ ರಾಜನಾಗಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸಹಚರರಿಂದ ಸುತ್ತುವರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಸಿಂಹ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ರಾಜನೇ ಆದರೂ ಹಿಂಸಾಗುಣದಿಂದ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸ ಇರದ ಕಾರಣ, ಮೃಗಗಳು ಸಿಂಹದ ಬಳಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಶ್ಲೋಕ 13 - ಯಾವ ರಾಜ ತನ್ನ ಸೇವಕರು ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿಯೂ ಅವರನ್ನು ಗಮನಿಸದೇ ತನ್ನ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವನೋ, ಅಂತಹ ರಾಜ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸುಖವಾಗಿರನು. ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಿರಣ್ಯಕ ಹೇಳಿದನು - 'ಮಿತ್ರ ನನಗೂ ರಾಜಧರ್ಮ ತಿಳಿದಿದೆ. ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಪಾರಿವಾಳಗಳನ್ನು

ಬಂಧನಮುಕ್ತಗೊಳಿಸುವೆ. ಇದರಿಂದ ನೀನು ಬಹಳಷ್ಟು ಪಾರಿವಾಳಗಳ ರಾಜನಾಗುವೆ. ಹಾಗೂ ಬಲ್ಲವರಿಂದ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ -

ಶ್ಲೋಕ 14 - ಯಾವ ರಾಜ ತನ್ನ ಸೇವಕವರ್ಗದವರನ್ನು ಸದಾ ಕರುಣೆಯಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವನೋ, ಆ ರಾಜ ಮೂರೂ ಲೋಕಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಎಲ್ಲ ಪಾರಿವಾಳಗಳ ಬಂಧನವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ, ಹಿರಣ್ಯಕ ಚಿತ್ರಗ್ರೀವನಿಗೆ - 'ಮಿತ್ರ ನೀನು ನಿನ್ನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೊರಡು. ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಂದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಬಳಿ ಬಾ' ಎಂದು ನುಡಿದನು. ಅವರನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿಟ್ಟು ಪುನಃ ತನ್ನ ಬಿಲಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ಚಿತ್ರಗ್ರೀವ ಸಹ ತನ್ನ ಪರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಬಲ್ಲವರು ಸೂಕ್ತವಾಗಿಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ಲೋಕ 15 - ಮಿತ್ರರನ್ನು ಹೊಂದಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಠಿಣತರವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗಾಗಿ ತನಗೆ ಅನುರೂಪರಾದಂತಹ ಮಿತ್ರರನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಕಾಗೆ ಲಘುಪತನಕನು ಚಿತ್ರಗ್ರೀವ ಬಂಧಿತವಾಗಿದ್ದನ್ನು ಮತ್ತು ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ರೀತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಅಚ್ಚರಿಗೊಂಡು ಹೀಗೆ ಚಿಂತಿಸಿತು - ಓಹ್, ಎಂತಹ ಬುದ್ಧಿ ಈ ಹಿರಣ್ಯಕನದ್ದು ಮತ್ತು ಇದರ ಬಿಲವೂ ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ಪಾರಿವಾಳಗಳು ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ರೀತಿಯೂ ಇದಾಗಿದೆ. ಚಂಚಲ ಸ್ವಭಾವದವನಾದ ನಾನು ಯಾರನ್ನೂ ನಂಬುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈ ಹಿರಣ್ಯಕನನ್ನು ನನ್ನ ಮಿತ್ರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೆ. ಬಲ್ಲವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಶ್ಲೋಕ 16 - ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಮೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದರೂ, ಬುದ್ಧಿವಂತ ಮನುಷ್ಯ ಮಿತ್ರನನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಮುದ್ರ ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದರೂ, ಚಂದ್ರೋದಯದ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಈ ರೀತಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಮರದಿಂದ ಇಳಿದು, ಬಿಲದ ದ್ವಾರದ ಬಳಿ ಬಂದು ಚಿತ್ರಗ್ರೀವನ ದನಿಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡಿ ಹಿರಣ್ಯಕನನ್ನು - 'ಎಲೈ ಹಿರಣ್ಯಕನೆ ಬಾ' ಎಂದು ಕರೆಯಿತು. ಆ ಶಬ್ದ ಕೇಳಿ ಹಿರಣ್ಯಕ - 'ಇನ್ನು ಯಾವುದಾದರೂ ಪಾರಿವಾಳದ ಬಂಧನವನ್ನು ಬಿಡಿಸಬೇಕಾಗಿದೆಯೇ? ಯಾವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಚಿತ್ರಗ್ರೀವ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿರಬಹುದು' ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಮತ್ತು 'ನೀನ್ಯಾರು' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಲಘುಪತನಕ - 'ನಾನು ಲಘುಪತನಕ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕಾಗೆ' ಎಂದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಬಿಲದೊಳಗೇ ಮರೆಯಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಹಿರಣ್ಯಕ - 'ಬೇಗನೆ ಈ ಸ್ಥಳದಿಂದ ನೀನು ಹೊರಟುಹೋಗು' ಎಂದು ನುಡಿದನು. ಆಗ ಲಘುಪತನಕ - 'ಮಹತ್ಕಾರ್ಯದ ಕಾರಣ ನಾನು ನಿನ್ನ ಬಳಿ ಬಂದಿರುವೆನು. ನೀನು ನನ್ನನ್ನೇಕೆ ನೋಡುತ್ತಿಲ್ಲ?' ಎಂದನು. ಆಗ ಹಿರಣ್ಯಕ - 'ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡುವುದರಿಂದ ನನಗೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ' ಎಂದನು. ಆಗ ಲಘುಪತನಕ - 'ಎಲೈ, ನೀನು ಚಿತ್ರಗ್ರೀವನ ಬಂಧನವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದುದನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನನಗೆ ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾಗಿದೆ. ಎಂದಾದರೊಮ್ಮೆ ನಾನು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದಾಗ, ನಿನ್ನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವುದು. ಹಾಗಾಗಿ ನನ್ನೊಡನೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸು' ಎಂದನು. ಆಗ ಹಿರಣ್ಯಕ - 'ಎಲೈ, ನೀನು ಭುಜಿಸುವವನು (ತಿನ್ನುವವನು), ನಾನು ಭೋಜ್ಯ ವಸ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ಹೊರಡು. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ ಸ್ವಭಾವದವರು. ಬಲ್ಲವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಶ್ಲೋಕ 17 - ಯಾವ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ಕುಲದಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆ

ಇರುವುದೋ ಆ ಇಬ್ಬರ ಮಿತ್ರತ್ವ, ವಿವಾಹ ಉಂಟಾಗುವುದು ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರತ್ವ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಹಾಗಾಗಿ ನೀನು ಹೊರಡು ಎಂದನು.

ಆಗ ಲಘುಪತನಕ - 'ಎಲೈ ಹಿರಣ್ಯಕ. ನಾನು ನಿನ್ನ ದ್ವಾರದ ಬಳಿ ಬಂದಿರುವೆ. ನೀನು ಗೆಳೆತನ ಮಾಡದೆ ಹೋದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನೆದುರೇ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವೆ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಯೋಪವೇಶನ (ಪ್ರಾಣ ಹೋಗುವವರೆಗೂ ಆನಶನ) ಮಾಡುವೆ' ಎಂದನು. ಆಗ ಹಿರಣ್ಯಕ - 'ಎಲೈ, ವೈರಿಯಾದ ನಿನ್ನೊಡನೆ ಹೇಗೆ ಗೆಳೆತನ ಮಾಡಲಿ?' ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ಲೋಕ 18 - ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ, ವೈರಿಯ ಜೊತೆ ಸೇರಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿದಂತಹ ನೀರು ಕೂಡ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಆರಿಸಿಯೇ ತೀರುತ್ತದೆ.

ಆಗ ಲಘುಪತನಕ - 'ನಿನ್ನನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಇನ್ನು ದ್ವೇಷ ಉಂಟಾಗಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಅನುಚಿತವಾದ ಮಾತನ್ನೇಕೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವೆ' ಎಂದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಹಿರಣ್ಯಕ - 'ವೈರತ್ವ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದುದು ಮತ್ತು ಕೃತ್ರಿಮವಾದುದು ಎಂದು. ನೀನು ನನಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಇರುವ ವೈರಿ. ತಿಳಿದವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಶ್ಲೋಕ 19 - ಕೃತ್ರಿಮವಾದ ಶತ್ರುತ್ವ, ಕೃತ್ರಿಮವಾದ ಉಪಕಾರಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಶತ್ರುತ್ವ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಹೊರತು ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಆಗ ಲಘುಪತನಕ - 'ಎಲೈ, ಎರಡು ಪ್ರಕಾರದ ವೈರತ್ವದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು

ಕೇಳಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆ' ಎಂದಾಗ ಹಿರಣ್ಯಕ ಹೇಳಿದನು - 'ಕಾರಣವಶದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಕೃತ್ರಿಮವಾದ ವೈರತ್ವ. ಅದು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ವೈರತ್ವ ಉಂಟಾಗಿದೆಯೋ ಅದರ ಯೋಗ್ಯ ಪ್ರತೀಕಾರದಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ವೈರತ್ವ ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ದೂರಾಗದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಮುಂಗುಸಿ ಮತ್ತು ಹಾವುಗಳ, ಹುಲ್ಲನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಜಿಂಕೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮತ್ತು ಉಗುರನ್ನೇ ಆಯುಧವನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿದ ಸಿಂಹ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ, ನೀರು ಮತ್ತು ಬೆಂಕಿಯ, ದೇವ ಮತ್ತು ದಾನವರ, ನಾಯಿ ಮತ್ತು ಬೆಕ್ಕುಗಳ, ಶ್ರೀಮಂತ ಮತ್ತು ಬಡವರ, ಸವತಿಯರ, ಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಆನೆಗಳ, ಬೇಟೆಗಾರ ಮತ್ತು ಜಿಂಕೆಗಳ, ಶ್ರೋತ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಹೀನ ಕಾರ್ಯ ವೆಸಗುವವರ, ಮೂರ್ಖ ಮತ್ತು ಪಂಡಿತರ, ಪತಿವ್ರತೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಭಿಚಾರಿಣಿ ಯರ, ಸಜ್ಜನ ಮತ್ತು ದುರ್ಜನರ ವೈರತ್ವದಂತೆ ಸ್ವಭಾವಸಹಜವಾದ ವೈರತ್ವ ಎಂದಿಗೂ ನಾಶ ಹೊಂದದು. ಎಂದೂ ಯಾರನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲದೆ ಹೋದರೂ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ' ಎಂದನು. ಆಗ ಲಘುಪತನಕ - 'ನೀನು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮಾತು ಕೇಳು -

ಶ್ಲೋಕ 20 - ಯಾವುದೇ ವ್ಯಕ್ತಿ ಒಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಶತ್ರುವಾಗಲೀ, ಮಿತ್ರನಾಗಲೀ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದವನು ಗೆಳೆತನ ಮಾಡಬೇಕೇ ಹೊರತು ವೈರತ್ವವನ್ನಲ್ಲ.

'ಹಾಗಾಗಿ ಮಿತ್ರತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನೊಡನೆ ನೀನು ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸು' ಎಂದನು.

ಆಗ ಹಿರಣ್ಯಕ - 'ನಾನು ಗುಣಶೀಲನು. ನನಗೆ ಶತ್ರುವಿನಿಂದ ತೊಂದರೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ' ಎಂದನು.

ಅದಕ್ಕೆ ಲಘುಪತನಕ ಹೇಳಿದನು - 'ಅದು ಸರಿಯೇ. ಆದರೂ ಕೇಳು -

ಶ್ಲೋಕ 21 - ಮನುಷ್ಯರ ಮಿತ್ರತ್ವ ಉಪಕಾರದಿಂದ, ಪಶು-ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮಿತ್ರತ್ವ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದ, ಮೂರ್ಖರ ಮಿತ್ರತ್ವ ಭಯದಿಂದ ಮತ್ತು ಲೋಭದಿಂದ, ಸಾತ್ವಿಕರ ಮಿತ್ರತ್ವ ದರ್ಶನ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಾಗೂ,

ಶ್ಲೋಕ 22 - ದುಷ್ಟರ ಗೆಳೆತನ ದಿನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಭಾಗದ ನೆರಳಿನಂತೆ, ಮೊದಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು, ನಂತರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಜ್ಜನರ ಗೆಳೆತನವಾದರೂ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಭಾಗದ ನೆರಳಿನಂತೆ ಮೊದಲು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ನಂತರ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಹಾಗಾಗಿ ನಾನು ಒಳ್ಳೆಯವನು ಮತ್ತು ನಾನು ಶಪಥಾದಿಗಳಿಂದ ನೀನು ನಿರ್ಭೀತನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದನು.

ಅದಕ್ಕೆ ಹಿರಣ್ಯಕನು - 'ನಿನ್ನ ಪ್ರಮಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನನಗೆ ನಂಬಿಕೆಯಿಲ್ಲ, ಬಲ್ಲವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವರು.'

ಶ್ಲೋಕ 23 - ವಿಶ್ವಾಸವಿಡದಂತಹ ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಬಲ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಕೊಲ್ಲಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಆದರೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ನಂಬುವವರನ್ನು ದುರ್ಬಲನೂ ಕೊಲ್ಲಬಹುದು.

ಎಂದನು.

ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಲಘುಪತನಕ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಲಾಗದೆ - 'ನೀತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯಕನ ಜ್ಞಾನ ಅಗಾಧವಾಗಿದೆ. ಆ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಾನು ಈತನ ಸ್ನೇಹ ಬಯಸುತ್ತಿರುವೆನು' ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ - 'ಎಲೈ ಹಿರಣ್ಯಕನೇ,

ಶ್ಲೋಕ 24 - 'ಸಜ್ಜನರ ಜೊತೆ ಏಳು ಹೆಜ್ಜೆ ನಡೆದರೂ, ಏಳು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ನುಡಿದರೂ ಮೈತ್ರಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ' - ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ನಾನು ನಿನ್ನ ಜೊತೆ ಮಾತನಾಡಿರುವುದರಿಂದ, ಈಗ ನೀನು ನನ್ನ ಮಿತ್ರನಾಗಿರುವೆ. ಈಗ ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳು' ಎಂದನು.

'ನಿನಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಇರದೆ ಹೋದಲ್ಲಿ ನೀನು ಬಿಲದೊಳಗಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ನನ್ನೊಡನೆ ಗುಣ-ದೋಷಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಸುಭಾಷಿತಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಕಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡು' ಎಂದು ಲಘುಪತನಕ ಹೇಳಿದಾಗ ಹಿರಣ್ಯಕ ಯೋಚಿಸಿ - ಈ ಲಘುಪತನಕ ಸಂಭಾಷಣ ಚತುರನಂತೆ, ಸತ್ಯವಂತನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ ಹಾಗೂ ಇವನೊಡನೆ ಗೆಳೆತನ ಮಾಡುವುದು ಸೂಕ್ತ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ, 'ಎಂದಿಗೂ ನೀನು ಬಿಲದೊಳಗೆ ಬರಬಾರದು' ಎಂದು ನುಡಿದನು.

ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಲಘುಪತನಕ 'ಹಾಗೆ ಆಗಲಿ' ಎಂದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಸುಭಾಷಿತ ಗೋಷ್ಠಿಯ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ, ಪರಸ್ಪರ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಲಘುಪತನಕ ಕೂಡ ಮಾಂಸದ ತುಂಡುಗಳನ್ನು, ಬಲಿ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಪವಿತ್ರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೇಯಿಸಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹಿರಣ್ಯಕನಿಗಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ತರುತ್ತಿದ್ದನು. ಹಿರಣ್ಯಕನೂ ಅಕ್ಕಿಕಾಳುಗಳನ್ನೂ, ತಿನ್ನುವಂತಹ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಲಘುಪತನಕನಿಗಾಗಿ ರಾತ್ರಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಲಘುಪತನಕ ಬಂದಾಗ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಥವಾ ಈ ರೀತಿಯು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಹೊಂದುತ್ತಿತ್ತು. ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ಲೋಕ 25 - 'ಕೊಡುವುದು, ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ರಹಸ್ಯವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಹಾಗೂ ಕೇಳುವುದು, ತಿನ್ನುವುದು ಹಾಗೂ ತಿನ್ನಿಸುವುದು' - ಈ ಆರು ಸ್ನೇಹದ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಶ್ಲೋಕ 26 - ಬೇರೆ ಮಾಡಲೇ ಆಗದ ಉಗುರು ಮತ್ತದರ ಕೆಳಗಿನ ಮಾಂಸದಂತೆ, ಇಲಿ ಮತ್ತು ಕಾಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಒಡಗೂಡಿ ಇದ್ದು, ಕೃತ್ರಿಮ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವು.

ಹೀಗೆ ಆ ಹಿರಣ್ಯಕನು ಲಘುಪತನಕನ ಉಪಕಾರದಿಂದ ಸಂತೋಷ ಹೊಂದಿ ಆತನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ನಂಬಿಕೆ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡನೆಂದರೆ, ಲಘುಪತನಕನ ರೆಕ್ಕೆಯೊಳಗೆ ಹುದುಗಿಕೊಂಡೇ ಆತನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತುಕತೆ ಯಾಡುತ್ತಿದ್ದನು.

ಹೀಗಿರುವಾಗ ಒಮ್ಮೆ ಲಘುಪತನಕ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಹಿರಣ್ಯಕನ ಬಳಿ ಬಂದು ಗದ್ದದ ಕಂಠದಿಂದ - 'ಎಲೈ ಹಿರಣ್ಯಕನೇ, ಈ ಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆ ನನಗೆ ವೈರಾಗ್ಯ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ನಾನು ಬೇರೆಡೆಗೆ ಹೋಗುವೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಹಿರಣ್ಯಕನು - 'ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಲಘುಪತನಕ - 'ಸೌಮ್ಯನೇ ಕೇಳು, ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಬರಗಾಲ ಬಂದಿದೆ. ಬರಗಾಲದ ಕಾರಣ ಹಸಿವಿನಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟು ಯಾರಿಗೂ ಬಲಿಯನ್ನು (ಆಚಾರವನ್ನು) ಕೊಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅದಲ್ಲದೆ, ಹಸಿವಿನಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟ ಜನರು ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಬಲಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವರು. ನಾನು ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡು, ಆಯಸ್ಸು ಇನ್ನೂ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಇರುವ ಕಾರಣ, ಬಲೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿರುವೆನು. ಇದು ನನ್ನ ವೈರಾಗ್ಯದ ಕಾರಣ. ಹಾಗಾಗಿ ನಾನು ಪರಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವೆನು. ಮತ್ತು ದುಃಖದಿಂದ ಕಣ್ಣೀರು ಹರಿಸುತ್ತಿರುವೆನು' ಎಂದನು.

ಆಗ ಹಿರಣ್ಯಕ - 'ನೀನು ಈಗ ಯಾವ ಕಡೆ ಹೊರಟಿರುವೆ' ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಲಘುಪತನಕ ಹೇಳಿದನು - 'ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡಿನ ಮಧ್ಯೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಸರೋವರವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಿನಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯವಾದ

ನನ್ನ ಮಿತ್ರನಾದ ಮಂಥರಕ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಆಮೆ ಇದೆ. ಅದು ನನಗೆ ಮೀನಿನ, ಮಾಂಸದ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ತಿಂದು ಅದರ ಜೊತೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾ ಕಾಲ ಕಳೆಯುವೆನು. ಇಲ್ಲಿ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡು ಪಕ್ಷಿಗಳು ನಾಶವಾಗುವುದನ್ನು ನೋಡಲು ಇಚ್ಛಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಶ್ಲೋಕ 27 - ಬರಗಾಲದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ ನಾಶವಾದಾಗ, ದೇಶ ಹಾಗೂ ಕುಲದ ನಾಶವನ್ನು ನೋಡದೆ ದೇಶ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಹೋಗುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಧನ್ಯನು.

ಶ್ಲೋಕ 28 - ವಿದ್ವತ್ತು ಮತ್ತು ರಾಜತ್ವ ಎಂದೂ ಸಮನಾಗದು. ರಾಜನು ಕೇವಲ ತನ್ನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

ಅದಕ್ಕೆ ಹಿರಣ್ಯಕ - 'ನಾನೂ ನಿನ್ನೊಡನೆ ಬರುವೆನು. ನನಗೂ ತುಂಬ ದುಃಖವಾಗುತ್ತಿದೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಲಘುಪತನಕ, 'ನಿನಗೇಕೆ ದುಃಖವುಂಟಾಗಿದೆ ಹೇಳು' ಎಂದಾಗ, ಹಿರಣ್ಯಕನು - 'ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದುದು ಬಹಳಷ್ಟಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗಿ ಹೇಳುವೆನು' ಎಂದನು. ಆಗ ಲಘುಪತನಕ - 'ನಾನು ಆಕಾಶ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವವನು. ನೀನು ಹೇಗೆ ನನ್ನೊಡನೆ ಬರಲಾಗುತ್ತದೆ?' ಎಂದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಹಿರಣ್ಯಕ - 'ನೀನು ನನ್ನ ಪ್ರಾಣ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಲು ಬಯಸುವೆಯಾದರೆ, ನೀನು ನಿನ್ನ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ನನ್ನನ್ನು ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು ಕರೆದೊಯ್ಯುವೆ. ಇದನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ನನಗೆ ಬೇರಾವ ದಾರಿಯೂ ಇಲ್ಲ' ಎಂದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಲಘುಪತನಕ - 'ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ನಾನು ಪುಣ್ಯವಂತನು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ನಿನ್ನೊಡನೆ ಕಾಲ ಕಳೆಯುವೆ. ನಾನು ಸಂಪಾತ ಮೊದಲಾದ ಅಷ್ಟವಿಧದ ಹಾರುವಿಕೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲೆನು. ನೀನು ನನ್ನ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊ. ನಿನ್ನನ್ನು ಸುಖವಾಗಿ ಆ ಸರೋವರದ ಬಳಿ

ಒಯ್ಯುವೆ' ಎಂದನು. ಆಗ ಹಿರಣ್ಯಕ - 'ಹಾರುವ ಅಷ್ಟ ವಿಧಗಳನ್ನು ಕೇಳಲು ಬಯಸುವೆ' ಎಂದಾಗ ಲಘುಪತನಕ ಹೇಳಿದನು -

ಶ್ಲೋಕ 29 - ಸಂಪಾತ (ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಸಮಭಾವದಲ್ಲಿ ಹಾರುವುದು), ವಿಪ್ರಪಾತ (ರೆಕ್ಕೆ ಬಡಿದು ಹಾರುವುದು), ಮಹಾಪಾತ (ಬಹು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರಿ ಇಳಿಯುವುದು), ನಿಪಾತನ - (ತಲೆ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕೊಂಡು ಹಾರುವುದು), ವಕ್ರ (ಓರೆಯಾಗಿ ಹಾರುವುದು), ತಿರ್ಯಕ್ (ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಹಾರುವುದು), ಊರ್ಧ್ವ (ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಾರುವುದು), ಲಘು (ಅತ್ಯಂತ ಶೀಘ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾರುವುದು) - ಇವು ಹಾರುವಿಕೆಯ ಎಂಟು ವಿಧಗಳು ಎಂದನು.

ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಿರಣ್ಯಕ ಆ ಕ್ಷಣವೇ ಲಘುಪತನಕನ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೇರಿ ಕುಳಿತನು. ಆತನು ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಹಿರಣ್ಯಕನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಸಂಪಾತ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತಾ ಆ ಸರೋವರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಇಲಿಯನ್ನು ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವ ಲಘುಪತನಕನನ್ನು ದೂರದಿಂದಲೇ ನೋಡಿ ಮಂಥರಕ - 'ಇದು ದೇಶ, ಕಾಲದ ಅರಿವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಿಶೇಷ ಕಾಗೆ' ಎಂದು ಅರಿತು, ತಕ್ಷಣವೇ ನೀರಿನೊಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಆಗ ಲಘುಪತನಕ, ಸರೋವರದ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಮರದ ಪೊಟರೆಯಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯಕನನ್ನು ಇಳಿಸಿ, ಮರದ ಕೊಂಬೆಯನ್ನೇರಿ, ಎತ್ತರದ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದನು - 'ಎಲೈ ಮಂಥರಕ, ಬಾ. ನಾನು ನಿನ್ನ ಮಿತ್ರನಾದ ಲಘುಪತನಕ ಎಂಬ ಕಾಗೆ. ಬಹು ಕಾಲದಿಂದ ನಿನ್ನ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ತೀವ್ರ ಬಯಕೆಯಿಂದ ಬಂದಿರುವೆನು. ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸು'. ಬಲ್ಲವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಶ್ಲೋಕ 30 - ಕರ್ಪೂರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚಂದನ ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಶೀತಲವಾದ ಹಿಮಬಿಂದುಗಳಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮಿತ್ರನ ಶರೀರದ

ಆಲಿಂಗನದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ತಂಪಿನ ಹದಿನಾರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗಕ್ಕೂ ಸಮನಾಗದು. (ಮಿತ್ರನ ಶರೀರ ಸ್ವರ್ಷದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಶೀತಲತೆ ಕರ್ಪೂರ ಮಿಶ್ರಿತ ಚಂದನ ಅಥವಾ ಹಿಮಬಿಂದುಗಳ ಲೇಪನದಿಂದಲೂ ಉಂಟಾಗದು). (28)

ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ, ಆತನನ್ನು ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿ, ತಕ್ಷಣವೇ ನೀರಿನಿಂದ ಹೊರಬಂದು, ರೋಮಾಂಚಿತನಾದ, ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಆನಂದಬಾಷ್ಪ ತುಂಬಿದ ಮಂಥರಕ ಹೇಳಿದನು - 'ಬಾ ಮಿತ್ರನೆ, ನನ್ನನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸು. ಬಹುಕಾಲವಾದ ಕಾರಣ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲು ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ನಾನು ನೀರಿನೊಳಗೆ ಹೋದೆನು.' ಏಕೆಂದರೆ -

ಶ್ಲೋಕ 31 - ಯಾರ ಪರಾಕ್ರಮದ ಬಗ್ಗೆ, ವಂಶದ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹವರ ಜೊತೆ ಸೇರಕೂಡದು ಎಂದು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಹೀಗೆ ಮಂಥರಕ ನುಡಿದಾಗ ಲಘುಪತನಕ ಮರದಿಂದ ಇಳಿದು ಬಂದು ಅವನನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸಿದನು. ಅಂತೆಯೇ ಬಲ್ಲವರು ನುಡಿಯುವರು -

ಶ್ಲೋಕ 32 - ಬಹುಕಾಲದ ಬಳಿಕ ಸಿಕ್ಕ ಮಿತ್ರನ ಈ ಆಲಿಂಗನ ಅಮೂಲ್ಯವಾದುದು. ಕೇವಲ ಶರೀರವನ್ನು ಶುಚಿಗೊಳಿಸುವ ಜಲಧಾರೆಯಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ.

ಹೀಗೆ ಆ ಇಬ್ಬರೂ ಪರಸ್ಪರ ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡು, ರೋಮಾಂಚಿತರಾಗಿ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸಮಾಚಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡರು. ಹಿರಣ್ಯಕನೂ ಮಂಥರಕನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಲಘುಪತನಕನ ಬಳಿ ಕುಳಿತನು. ಹಿರಣ್ಯಕನನ್ನು ನೋಡಿ ಮಂಥರಕ ಲಘುಪತನಕನಿಗೆ - 'ಈ ಮೂಷಕ

ಯಾರು? ಇದು ನಿನ್ನ ಆಹಾರವೇ ಆದರೂ ಬೆನ್ನಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು ಏಕೆ ಬಂದೆ? ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಲು ಮಹತ್ತರವಾದ ಕಾರಣವೇ ಇರಬೇಕು' ಎಂದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಲಘುಪತನಕ ಹೇಳಿದನು - 'ಈತನು ಹಿರಣ್ಯಕನಂಬ ಇಲಿಯು. ನನ್ನ ಪ್ರಾಣಸಮನಾದ ಮಿತ್ರನು. ಹೆಚ್ಚೇನು ಹೇಳುವುದು -

ಶ್ಲೋಕ 33, 34 - ಯಾವ ರೀತಿ ವರ್ಷಧಾರೆ, ನಕ್ಷತ್ರ, ಮರಳ ಕಣಗಳನ್ನು ಎಣಿಕೆ ಮಾಡಲಾಗದೋ ಹಾಗೆ ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಹಿರಣ್ಯಕನ ಗುಣಗಳು ಸಂಖ್ಯಾತೀತವಾದವು. ಈಗ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ನಿನ್ನ ಬಳಿ ಬಂದಿರುವನು.

ಆಗ ಮಂಥರಕ - 'ಈತನ ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಏನು' ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಲಘುಪತನಕ ಹೇಳಿದನು - 'ನಾನು ಕೇಳಿದನಾದರೂ ಈತನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಬಹಳಷ್ಟೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗಿ ಹೇಳುವೆನು ಎಂದು ನನಗೂ ಏನೂ ತಿಳಿಸಿಲ್ಲ. ಮಿತ್ರ ಹಿರಣ್ಯಕ, ನಿನ್ನ ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು? ಎಂದು ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ತಿಳಿಸು' ಎಂದನು. ಆಗ ಹಿರಣ್ಯಕನು ಹೇಳಿದನು -

ಕಥೆ - 1

ಹಿರಣ್ಯಕ - ತಾಮ್ರಚೂಡ ಕಥೆ

ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಹಿಲಾರೋಪ್ಯ ಎಂಬ ನಗರವಿದೆ. ಅದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನಾದ ಶಿವನ ಮಂದಿರವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರಚೂಡ ಎಂಬ ಸನ್ಯಾಸಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ನಗರದಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷಾಟನೆ ಮಾಡಿದ ಆಹಾರದಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಉಳಿದ ಆಹಾರವನ್ನು ಅದೇ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಆ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆ ಗೋಡೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದ್ದ ನಾಗರಬೆತ್ತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಮಲಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಬೆಳಗ್ಗೆ ಆ

ಆಹಾರವನ್ನು ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅದೇ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಗುಡಿಸುವ, ಒರೆಸುವ, ರಂಗೋಲಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಹಾಕುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಒಂದು ದಿನ ನನ್ನ ಬಂಧುಗಳು - 'ಒಡೆಯನೆ, ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ, ಇಲ್ಲಿಗಳ ಭಯದಿಂದ ಆಹಾರವಿರುವ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ನಾಗರಕೋಲಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ನಾವು ಆಹಾರವನ್ನು ತಿನ್ನಲಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ನಿನಗೆ ಆಗದಿರುವಂತಹದ್ದು ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಕಡೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಆಹಾರಕ್ಕೆ ಅಲೆದಾಡುವುದೇಕೆ? ಇಂದು ನಿನ್ನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಮನಬಂದಷ್ಟು ಆಹಾರ ತಿನ್ನೋಣ' - ಎಂದರು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ಕ್ಷಣವೇ ನನ್ನಲ್ಲ ಬಂಧುಗಳೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದೆನು. ಮೇಲೆ ಹಾರಿ, ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ತಲುಪಿ ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ಆಹಾರವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಸೇವಕರಿಗೂ (ಬಂಧುಗಳಿಗೆ) ಕೊಟ್ಟು ನಾನೂ ತಿಂದು, ಎಲ್ಲರೂ ಸಂತೃಪ್ತರಾದಾಗ ಪುನಃ ಮನೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಈ ರೀತಿ ನಿತ್ಯ ಆಹಾರವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಆ ಸನ್ಯಾಸಿಯು ತನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಯ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೂ ಅವನು ಮಲಗಿದಾಗ ನಾನು ಆ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಯ ಬಳಿ ಹೋಗಿ ನನ್ನ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದೆನು.

ಒಮ್ಮೆ ಆ ಸನ್ಯಾಸಿಯು ನನ್ನಿಂದ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ಒಂದು ಒಣಗಿದ ಬಿದಿರಿನ ಕೋಲನ್ನು ತಂದನು. ಮಲಗಿದ್ದಾಗಲೂ ನನ್ನ ಭಯದಿಂದ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಗೆ ಕೋಲಿನಿಂದ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ನಾನೂ ಸಹ ಕೋಲಿನ ಹೊಡೆತದ ಭಯದಿಂದ ಆಹಾರವನ್ನು ತಿನ್ನದೆ ದೂರವಿರುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಹೀಗೆ ಆತನೊಡನೆ ಕಲಹದಲ್ಲಿಯೇ ಇಡೀ ರಾತ್ರಿ ಮುಗಿದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಒಂದು ದಿನ ಆ ಸನ್ಯಾಸಿಯ ಮಿತ್ರನಾದ ಬೃಹತ್‌ಸ್ವಿಕ್ ಎಂಬ ಸನ್ಯಾಸಿಯು

ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇವನಿರುವ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಬಂದನು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ಮೇಲೆದ್ದು ಗೌರವದಿಂದ ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರ ವಿಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಬಳಿಕ ರಾತ್ರಿ ದರ್ಭೆಯ ಹುಲ್ಲಿನ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿಕೊಂಡನು. ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಬೃಹತ್‌ಸ್ವಿಕ್‌ನ ಬಳಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ತಾಮ್ರಚೂಡನು ಇಲಿಯನ್ನು ಹೆದರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಆ ಒಣ ಬಿದಿರಿನ ಕೋಲಿನಿಂದ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಗೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಅನ್ಯಮನಸ್ಕನಾಗಿ ಅತಿಥಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ ನೀಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಇದರಿಂದ ಅತಿಥಿಯಾದ ಬೃಹತ್‌ಸ್ವಿಕ್ ಕೋಪದಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು - 'ಎಲೈ ತಾಮ್ರಚೂಡನೆ, ನೀನು ಸರಿಯಾದ ಗೆಳೆಯನಲ್ಲ, ನೀನು ನನ್ನೊಡನೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈ ರಾತ್ರಿಯೇ ನಿನ್ನ ಮಂದಿರ ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳಿದುದು ಉಚಿತವಾಗಿಯೇ ಇದೆ' -

ಶ್ಲೋಕ 35 - 'ಬನ್ನಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿ, ಬಹುಕಾಲದ ನಂತರ ಬಂದಿರುವಿರಿ, ಕ್ಷೇಮವಾಗಿರುವಿರೇ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು' - ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಬಂದಂತಹ ಮಿತ್ರರನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ, ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಉಪಚರಿಸಿದರೆ, ಅಂತಹವರ ಮನೆಗೆ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಹೋಗಬಹುದು.

ಶ್ಲೋಕ 36 - ಯಾರ ಮನೆಗೆ ಅತಿಥಿಯು ಹೋದಾಗ ಆ ಮನೆಯ ಗೃಹಸ್ಥ ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಥವಾ ಕೆಳಗೆ ನೋಡುವನೋ, ಅಂತಹವರ ಮನೆಗೆ ಹೋದವನು ಕೊಂಬೇ ಇರದ ಎತ್ತುಗಳಿಗೆ ಸಮನಾಗುವನು.

ಶ್ಲೋಕ 37 - ಯಾರ ಮನೆಗೆ ಅತಿಥಿಯು ಹೋದಾಗ ಎದ್ದು ಬಂದು ಸ್ವಾಗತಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಗುಣ-ದೋಷಾದಿ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಕೂಡದು.

ಒಂದು ಮಂದಿರದ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದುಕೊಂಡೇ ಇಷ್ಟೊಂದು ಅಹಂಕಾರ ಹೊಂದಿರುವೆ. ಸ್ನೇಹ-ಧರ್ಮ ತೊರೆದಿರುವೆ. ಈ ಮಂದಿರದ ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದುವ ನೆಪದಲ್ಲಿ ನೀನು ನರಕವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವುದು ಸರಿಯೇ.

ಶ್ಲೋಕ 38 - ನೀನು ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕು ಎಂಬ ಇಚ್ಛೆ ಇದ್ದರೆ, ಒಂದು ವರ್ಷ ಪೌರೋಹಿತೃ ಮಾಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ದೇವಾಲಯದ ಅಥವಾ ಮಠದ ಅಧಿಪತಿಯಾಗು ಸಾಕು.

ಹಾಗಾಗಿ ಎಲೈ ಮೂರ್ಖನೇ, ಅಹಂಕಾರಿಯಾದ ನೀನು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಪಡುವೆ. ನಾನು ನಿನ್ನ ಮಂದಿರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡುವೆನು' ಎಂದು ಆ ಅತಿಥಿ ಹೇಳಿದಾಗ, ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಭಯಗೊಂಡ ತಾಮ್ರಚೂಡ ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು - 'ಎಲೈ ಪೂಜ್ಯನೇ, ಹಾಗೆ ನುಡಿಯಬೇಡ. ನನಗೆ ನಿನ್ನಂತಹ ಸ್ನೇಹಿತ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಮಾತುಕತೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ನನ್ನ ಅನ್ಯಮನಸ್ಕತೆಯ ಕಾರಣವನ್ನು ಕೇಳು. ಎತ್ತರದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಈ ದುಷ್ಟ ಇಲಿ ಹಾರಿ, ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ತಲುಪಿ, ಆಹಾರವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತದೆ. ಆಹಾರದ ಅಭಾವದಿಂದ ಮಂದಿರದ ಗುಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯವೂ ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈ ಇಲಿಯನ್ನು ಹೆದರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೋಲಿನಿಂದ ಆಗಾಗ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತೇನೆ. ಬೇರೆ ಇನ್ನಾವ ಕಾರಣವೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ದುಷ್ಟ ಇಲಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಚಾರವನ್ನು ಕೇಳು. ಈ ಇಲಿ

ಹಾರುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಕ್ಕು, ವಾನರರನ್ನೂ ಮೀರಿಸಿದೆ. ಆಗ ಬೃಹತ್‌ಸ್ವಿಕ್ ಹೇಳಿದನು - 'ಇದರ ಬಿಲ ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತೇ?' ಅದಕ್ಕೆ ತಾಮ್ರಚೂಡ - 'ಪೂಜ್ಯನೆ, ಎಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ನನಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ' ಎಂದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಬೃಹತ್‌ಸ್ವಿಕ್ ಬಹುಶಃ ನಿಧಿ (ಹಣದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ) ಯ ಮೇಲೇ ಇದರ ಬಿಲವಿರಬೇಕು. ನಿಧಿಯ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಇದು ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಜಿಗಿಯಬಲ್ಲದು. ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಶ್ಲೋಕ 39 - ಧನದ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಶರೀರಧಾರಿಗಳ ತೇಜಸ್ಸು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ತ್ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆ ಸಂಪತ್ತಿನ ಭೋಗದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವುದೇನು.

ಹಾಗೂ

ಶ್ಲೋಕ 40 - ಶಾಂಡಿಲಿಯು (ಶಾಂಡಿಲ್ಯ ಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಓರ್ವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ) ವಿನಾಕಾರಣ ಸಿಪ್ಪೆ ಬಿಡಿಸಿದ ಎಳ್ಳನ್ನು ಸಿಪ್ಪೆ ತೆಗೆದ ಎಳ್ಳಿನೊಡನೆ ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾರಲಾರಳು.

ತಾಮ್ರಚೂಡನು 'ಅದು ಹೇಗೆ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಬೃಹತ್‌ಸ್ವಿಕ್ ಹೇಳಿದನು.

ಕಥೆ - 2

ತಿಲ-ಚೂರ್ಣ ವಿಕ್ರಯ ಕಥೆ

ಒಮ್ಮೆ ನಾನು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ, ವ್ರತವನ್ನು ಮಾಡಲು, ಯಾವುದೋ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಬಳಿ ಆತನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ 'ವಾಸ ಮಾಡಲು ಸ್ಥಳ ಬೇಕು' ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆನು. ಆತನ ಅನುಮತಿಯ ಮೇರೆಗೆ ಆತನಿಂದ ಸತ್ಯತನಾಗಿ ಸುಖವಾಗಿ ದೇವತಾಪೂಜಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೆನು.

ಒಂದು ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡ ನಾನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ-ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯ ಮಧ್ಯೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡೆನು - ಅಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ - 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ, ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಅನಂತಫಲದಾಯಕವಾದ ದಕ್ಷಿಣಾಯನ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಇದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ದಾನಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆನು. ಸೂರ್ಯದೇವನ ಅನುಗ್ರಹಾರ್ಥವಾಗಿ ನೀನು ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಭೋಜನ ಕೊಡಬೇಕು'. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯು ಕಠೋರ ನುಡಿಗಳಿಂದ ಆತನನ್ನು ನಿಂದಿಸುತ್ತಾ - 'ಬಡತನದಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟ ನಿನಗೆ ಭೋಜನವೆಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿತು? ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳಲು ನಿನಗೆ ನಾಚಿಕೆಯಾಗದೇ? ನಿನ್ನನ್ನು ಕೈಹಿಡಿದು ನಾನ್ಯಾವ ಸುಖವನ್ನೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಸಿಹಿಯಾದ ಊಟವನ್ನೂ ಸೇವಿಸಲಿಲ್ಲ, ಕೈ, ಕಾಲು, ಕೊರಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಆಭರಣವೂ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಹೆದರಿದ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮೆಲ್ಲನೆ ಹೇಳಿದ - 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ, ನೀನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ'. ಬಲ್ಲವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಶ್ಲೋಕ 41 - ಇಷ್ಟವಿದ್ದಷ್ಟು ಸಂಪತ್ತು ಯಾರಿಗೆ ತಾನೆ ಯಾವಾಗ ಇರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಒಂದು ತುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಧವನ್ನಾದರೂ ಯಾಚಕರಿಗೆ ಏಕೆ ಕೊಡಬಾರದು?

ಶ್ಲೋಕ 42 - ನೀರನ್ನು ಕೊಡುವಂತಹ ಮೇಘ ಸಕಲ ಲೋಕದ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಕಿರಣರೂಪಿ ಕರಗಳನ್ನು ಚಾಚುವ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ನೋಡಲು ಯಾರಿಗೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿದು ಬಡತನದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ಇರುವುದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನಾದರೂ ಸಮಯಕ್ಕೆ, ಯೋಗ್ಯರಾದವರಿಗೆ ನೀಡಬೇಕು. ಬಲ್ಲವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ -

ಶ್ಲೋಕ 43 - ದೇಶ, ಕಾಲಾನುಸಾರವಾಗಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಸತ್ಪಾತ್ರರಿಗೆ, ವಿವೇಕಿಗಳಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಅಕ್ಷಯವಾದ ಫಲವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕ 44 - ಅತಿಯಾಗಿ ಆಸೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಹಾಗೆಂದು ಆಸೆಯನ್ನೂ ಬಿಡಲೂ ಬಾರದು. ಅತಿಯಾದ ಆಸೆ ಹೊಂದಿದವನ ಜುಟ್ಟುತಲೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ.

ಆಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ 'ಅದು ಹೇಗೆ' ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಆತನು ಹೇಳಿದ.

ಕಥೆ - 3

ಶಬರ-ಶೂರರ ಕಥೆ

ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಬೇಟೆಗಾರನು ಇದ್ದನು. ಒಮ್ಮೆ ಅವನು ಬೇಟೆಯಾಡಲು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋದನು. ಅವನು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕಪ್ಪುವರ್ಣದ ಪರ್ವತದ ಶಿಖರದ ಆಕಾರದಂತೆ ತೋರುವ ಹಂದಿಯು ಕಾಣಿಸಿತು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಬೇಟೆಗಾರ ಹರಿತವಾದ ಬಾಣವನ್ನು ಕಿವಿಯವರೆಗೂ ಎಳೆದು ಬಾಣ ಬಿಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಸಾಯಿಸಿದನು. ಆಗ ಕೋಪಗೊಂಡ ಆ ಹಂದಿಯು ಬಾಲಚಂದ್ರನ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ತನ್ನ ಕೋರೆಹಲ್ಲಿನ ತುದಿಯಿಂದ ಆ ಬೇಡನ ಉದರವನ್ನು ಸೀಳಿದಾಗ ಆ ಬೇಡ ಪ್ರಾಣ ಬಿಟ್ಟು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದನು. ಬೇಡನನ್ನು ಕೊಂಡ, ಆ ಹಂದಿಯೂ ಬಾಣ ಬಿಟ್ಟು ಕಾರಣ ನೋವಿನಿಂದ ಸತ್ತುಹೋಯಿತು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಮರಣಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ನರಿಯು ಆಹಾರ ಸಿಗದೆ ಹಸಿವಿನಿಂದ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಾ ಆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಸತ್ತಿರುವ ಹಂದಿ ಮತ್ತು ಬೇಟೆಗಾರನನ್ನು ನೋಡಿ ಯೋಚಿಸಿತು - ಓಹೋ, ವಿಧಿಯು ನನಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ನನಗೆ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಭೋಜನ ಲಭಿಸಿದೆ ಅಥವಾ ಇದು ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ -

ಶ್ಲೋಕ 45 - ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡದೇ ಹೋದರೂ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಶುಭಾಶುಭ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆದೇ ತೀರುವನು.

ಹಾಗೂ

ಶ್ಲೋಕ 46 - ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿ, ಯಾವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಾಡಿರುವಂತಹ ಶುಭಾಶುಭ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವನ್ನು ಅವುಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಹಾಗಾಗಿ ನಾನೀಗ ಬಹುದಿನಗಳು ಜೀವಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆಗುವಂತಹ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಹಾರವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತೇನೆ. ತಿಳಿದವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ -

ಶ್ಲೋಕ 47 - ಬುದ್ಧಿವಂತ ವ್ಯಕ್ತಿ ತಾನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಧನವನ್ನು ರಸಾಯನದಂತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿಯೇ ಅನುಭವಿಸಬೇಕು. ಅಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಎಂದಿಗೂ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಮುಗಿಸಬಾರದು.

ಹೀಗೆ ಮನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ಚೂಪಾದ ಬಾಣದ ತುದಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮಾಂಸವನ್ನು ಬಾಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಿನ್ನಲಾರಂಭಿಸಿತು. ತಿನ್ನುವಾಗ ಧನುಸ್ಸಿನ ತುದಿಯ ಬಾಣವು ದವಡೆಯನ್ನು ಸೀಳಿ ತಲೆಯ ಮೇಲಿನಿಂದ ಹೊರಬಂದಿತು. ಆ ನರಿಯು ನೋವಿನ ಆಘಾತದಿಂದ ತಕ್ಷಣವೇ ಮರಣ ಹೊಂದಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ - 'ಅತಿಯಾಸೆ ಮಾಡಬಾರದು'. ಅವನು ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿದ - ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದು ಕೇಳಿಸಿತಲ್ಲವೇ?

(ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯಿಂದ ಎಳ್ಳು ಮಾರುವ ಕಥೆ)

ಶ್ಲೋಕ 48 - ಆಯಸ್ಸು, ಕರ್ಮ, ಧನ, ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಮೃತ್ಯು - ಈ ಐದೂ ಮನುಷ್ಯನು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಈ ರೀತಿ ಕೇಳಿದಾಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಎಚ್ಚೆತ್ತು ಹೇಳಿದಳು - 'ಈಗ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಎಳ್ಳು ಇದೆ. ಆ ಎಳ್ಳಿನ ಹೊಟ್ಟನ್ನು ತೆಗೆದು ಅದರ ಚೂರ್ಣದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಭೋಜನ ಮಾಡಿಸುವೆನು. ಆಕೆಯ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ನಂತರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಎಳ್ಳನ್ನು ಸಿಪ್ಪೆಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದು, ಕುಟ್ಟಿಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಲು ಇಟ್ಟಳು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಆಕೆ ಗೃಹಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾಗ, ನಾಯಿಯೊಂದು ಬಂದು ಈಕೆ ಒಣಗಿಹಾಕಿದ್ದ ಎಳ್ಳಿನ ಮೇಲೆ ಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡಿತು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಆಕೆ - 'ಅಯ್ಯೋ ಪ್ರತಿಕೂಲ ದೈವದ ಚತುರತೆ ನೋಡಿ. ಈ ಎಳ್ಳನ್ನು ತಿನ್ನಲಾಗದಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ನಾನು ಇದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಯಾವುದಾದರೂ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಸಿಪ್ಪೆ ತೆಗೆಯದ ಎಳ್ಳಿನೊಂದಿಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತೇನೆ. ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿದರೆ, ಜನರು ಎಳ್ಳನ್ನು ಕೊಡುವರು' ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಿದಳು.

ಬಳಿಕ ಯಾವ ಮನೆಗೆ ನಾನು ಭಿಕ್ಷಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಹೋದೆನೋ, ಅದೇ ಮನೆಗೆ ಎಳ್ಳನ್ನು ಮಾರಲು ಆಕೆಯೂ ಬಂದಳು. ಹಾಗೂ 'ಸಿಪ್ಪೆ ಇರುವ ಎಳ್ಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಿಪ್ಪೆ ಬಿಡಿಸಿದ ಈ ಎಳ್ಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು.

ಬಳಿಕ ಆ ಗೃಹದ ಒಡತಿಯು ಬಿಡಿಸದ ಎಳ್ಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿದ ಎಳ್ಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಹೋದಾಗ, ಆಕೆಯ ಪುತ್ರ ಕಾಮಂದಕ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ - 'ತಾಯಿ, ಈ ಎಳ್ಳು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಬಿಡಿಸದ ಎಳ್ಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿದ ಈ ಎಳ್ಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಡ. ಈ ರೀತಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಏನಾದರೂ ಕಾರಣವಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇವಳು ಬಿಡಿಸದ ಎಳ್ಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಿಡಿಸಿದ ಎಳ್ಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಮುಂದಾಗಿರುವಳು' - ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ಗೃಹಿಣಿ ಎಳ್ಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದಳು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದು 'ಹೇ ತಾಯಿ ಶಾಂಡಿಲೀ ಎಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ ... ಇತ್ಯಾದಿ.

ಹಿರಣ್ಯಕ - ತಾಮ್ರಚೂಡ ಕಥಾ

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಬೃಹತ್‌ಸ್ವಿಕ್ ಮತ್ತೆ 'ನಿನಗೆ ಆ ಇಲಿಯು ಓಡಾಡುವ ಮಾರ್ಗ ತಿಳಿದಿದೆಯೇ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ತಾಮ್ರಚೂಡನು - 'ಪೂಜ್ಯನೆ, ತಿಳಿದಿದೆ. ಅದು ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಸಂಖ್ಯ ಪರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ ಬಂದು ನನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ತಿತ್ತ ಓಡಾಡಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಬೃಹತ್‌ಸ್ವಿಕ್ 'ನಿನ್ನ ಬಳಿ ಗುದ್ದಲಿ ಇದೆಯೇ' ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ - 'ಇದೆ. ಇದು ಲೋಹದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿರುವಂತಹದ್ದು' ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅತಿಥಿಯಾದ ಆತ ಹೇಳಿದ - 'ಹಾಗಾದರೆ, ಬೆಳಗ್ಗೆ ಉಷ್ಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಜೊತೆ ನೀನು ಇರಬೇಕು, ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಜನಸಂಚಾರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಮೊದಲೇ ಆ ಇಲಿಯ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಗುರುತುಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕು'. ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ನಾನು 'ಇನ್ನು ನನ್ನ ನಾಶವಾದಂತೆಯೇ, ಇವನು ನಿಧಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿತಂತೆ ನನ್ನ ಬಿಲದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ತಿಳಿದಿರಬಹುದು. ಇದು ಈತನ ಮಾತಿನಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.' ಬಲ್ಲವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ -

ಶ್ಲೋಕ 49 - 'ಯಾವ ರೀತಿ ಕುಶಲನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಕೈಯಿಂದಲೇ ತೂಗಿ ಪಲ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ತಿಳಿಯುವನೋ ಹಾಗೆ ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದವನು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಂದು ಬಾರಿ ನೋಡಿದಾಗಲೇ ಆತನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ.

ನಾನು ಭಯದಿಂದ ಪರಿವಾರದ ಜೊತೆ ಬಿಲದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೊರಟೆನು. ಯಾವಾಗ ಪರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆನೋ, ಆಗ ಬೃಹತ್ ಗಾತ್ರದ ಬೆಕ್ಕೊಂದು ಎದುರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಅದು ಇಲಿಯ ಸಮೂಹವನ್ನು ಕಂಡು ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿತು.

ಆಗ ಸಾಯದೆ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಇಲಿಗಳು, ಅಡ್ಡ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ನನ್ನನ್ನು ನಿಂದಿಸುತ್ತಾ, ತಮ್ಮ ದೇಹದಿಂದ ಹರಿದು ಬಂದ ರಕ್ತದ ಹನಿಗಳಿಂದ

ಭೂಮಿಯನ್ನು ತೋಯಿಸುತ್ತಾ, ಬಿಲವನ್ನು ಸೇರಿದವು ಅಥವಾ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದುದು ಉಚಿತವಾಗಿಯೇ ಇದೆ -

ಶ್ಲೋಕ 50 - ಮೃಗವೊಂದು ಬಂಧನದ ಪಾಶವನ್ನು ಕಡಿದುಕೊಂಡು, ಕೂಟರಚನೆಯಿಂದ (ಮೃಗವನ್ನು ಬಂಧಿಸುವ ಯಂತ್ರ) ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು, ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಬೆಂಕಿಯ ಜ್ವಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು, ಕಾಡಿನಿಂದ ದೂರ ಹೋಗಿ, ತ್ವರಿತಗತಿಯಲ್ಲಿ ಓಡುತ್ತಾ, ಬೇಟೆಗಾರರ ಬಾಣದ ಗುರಿಯಿಂದಲೂ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಬಿದ್ದಿತು.

ಬಳಿಕೆ ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋದೆನು. ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಮೂರ್ಖತನದಿಂದ ಅದೇ ಬಿಲಕ್ಕೆ ಹೋದವು. ಆ ದುಷ್ಟ ಪರಿವ್ರಾಜಕ, ರಕ್ತದಿಂದ ತೊಯ್ದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಅದೇ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಬಿಲದ ಬಳಿ ಬಂದನು. ನಂತರ ಗುದ್ದಲಿಯಿಂದ ಅಗೆಯಲು ಆರಂಭಿಸಿದನು.

ಆತ ಅಗೆಯುತ್ತಾ ಹೋದಂತೆ ಯಾವ ನಿಧಿಯ ಮೇಲೆ ನಾನು ಸದಾ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆನೋ ಮತ್ತು ಯಾವ ನಿಧಿಯ ಮೂಲಕ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಅಗಮ್ಯವಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತಿದ್ದೆನೋ, ಅಂತಹ ನಿಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡನು. ಬಳಿಕ ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ಆ ಅತಿಥಿಯು ತಾಮ್ರಚೂಡನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು - 'ಎಲೈ ಪೂಜ್ಯನೆ, ಇನ್ನು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಮಲಗು. ಈ ನಿಧಿಯ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದಲೇ ಆ ಇಲಿಯು ನಿನಗೆ ರಾತ್ರಿಯಿಡೀ ಎಚ್ಚರವಿರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು' ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ನಿಧಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇಬ್ಬರೂ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದರು. ನಾನೂ ಕೂಡ ನಿಧಿರಹಿತವಾದ ಸ್ಥಾನದ ಬಳಿ ಬಂದಾಗ, ಕಳಾಹೀನವಾದ, ಆತಂಕವುಂಟುಮಾಡುವ ಆ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೋಡಲಾಗದೆ - 'ಏನು ಮಾಡಲಿ? ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲಿ? ನನ್ನ ಮನಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿ ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಗುವುದು' ಎಂದೆಲ್ಲಾ ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ತುಂಬಾ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಆ

ದಿನವನ್ನು ಕಳೆದನು. ಸೂರ್ಯಾಸ್ತವಾದಾಗ ಉತ್ಕಂಠಿತನಾಗಿದ್ದ ನಾನು ಪರಿವಾರದೊಡನೆ, ನಿರುತ್ಸಾಹದಿಂದ ಆ ಮಂದಿರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದೆನು.

ನನ್ನ ಪರಿವಾರದವರ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿ, ತಾಮ್ರಚೂಡನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಒಣಗಿದ ಬಿದಿರಿನ ಕೋಲಿನಿಂದ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಹೊಡೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಆಗ ಆ ಅತಿಥಿಯಾದ ಸನ್ಯಾಸಿಯು ಹೇಳಿದನು - 'ಮಿತ್ರ, ಇನ್ನೂ ಯಾವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ನೀನು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ನಿದ್ರೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ?'. ಆಗ ತಾಮ್ರಚೂಡನು - 'ಪೂಜ್ಯನೇ, ಆ ದುಷ್ಟ ಮೂಷಕ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಭಯದಿಂದ ಬಿದಿರಿನ ಕೋಲಿನಿಂದ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಿರುವೆನು' ಎಂದನು. ಆಗ ಆ ಅತಿಥಿ ಸನ್ಯಾಸಿ ನಗುತ್ತಾ - 'ಮಿತ್ರ ಹೆದರದಿರು. ಆ ಇಲಿ ಧನದೊಂದಿಗೆ, ಹಾರುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳದ್ದೂ ಇದೇ ಸ್ಥಿತಿ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬಲ್ಲವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ -

ಶ್ಲೋಕ 51 - ಮನುಷ್ಯ ಹಣದ ಬಲದಿಂದಲೇ, ಸದಾ ಉತ್ಸಾಹಿಯಾಗಿರುವುದು, ಬೇರೆ ಜನರನ್ನು ಸೋಲಿಸುವುದು, ಗರ್ವದಿಂದ ಕಠೋರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವುದು.

ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ನಾನು ಕೋಪದಿಂದ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ತಲುಪಲು ಹಾರಿದೆ. ಆದರೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದೆನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ನನ್ನ ಶತ್ರುವಾದ ಆ ಸನ್ಯಾಸಿಯು ನಕ್ಕು, ತಾಮ್ರಚೂಡನಿಗೆ ಹೇಳಿದ - 'ಮಿತ್ರ ನೋಡು ಈ ಅಚ್ಚರಿಯನ್ನು.'

ಶ್ಲೋಕ 52 - ಎಲ್ಲ ಜನರು ಹಣದಿಂದಲೇ ಬಲಿಷ್ಠರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಹಣ ಇದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಆತ ಪಂಡಿತನು. ನಿರ್ಧನನಾದ ಈ ಮೂಷಕ ತನ್ನ ಪರಿವಾರದ ಇತರ ಇಲಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾನನಾದನು.

ಆ ಸನ್ಯಾಸಿ ಅತಿಥಿಯು ಹೇಳಿದನು - 'ನೀನು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಮಲಗು. ಈ ಮೂಷಕ ಹಾರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ಈಗ ನಮ್ಮ ಕೈಸೇರಿದೆ. ಅಥವಾ ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಇದೆ.

ಶ್ಲೋಕ 53 - ನಿರ್ಧನನಾದ ಮನುಷ್ಯನು ಹಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಹಾವು, ಮದರಹಿತವಾದ ಆನೆಯಂತೆ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಪುರುಷನು.

ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ನಾನು ಮನದಲ್ಲಿಯೇ ಯೋಚಿಸಿದೆ - 'ನನಗೀಗ ಬೆರಳಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಹಾರುವ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಹಣವಿರುವ ಮನುಷ್ಯನ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಧಿಕ್ಕಾರ. ತಿಳಿದವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಶ್ಲೋಕ 54 - ಯಾವ ರೀತಿ ಬೇಸಿಗೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ನದಿಗಳೂ ನೀರಿರದೆ ವೃಥವಾಗುವಂತೆ, ಹಣವಿರದ ಮನುಷ್ಯ ಅಲ್ಪಬುದ್ಧಿಯವನಾಗಿದ್ದು ಅವನೆಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳೂ ವೃಥವೇ ಆಗುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೆ ದುಃಖಿಸಿ, ನಾನು ಉತ್ಸಾಹರಹಿತನಾಗಿ, ನಿಧಿಯನ್ನು ದಿಂಬಿನಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು, ಬೆಳಗ್ಗೆ ನನ್ನ ಬಿಲದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟೆನು. ಆಗ ನನ್ನ ಪರಿವಾರದವರು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಮಾತನಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು - 'ಈತ ನಮ್ಮನ್ನು ಪೋಷಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥನಾಗಿರುವನು, ಈತನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಬೆಕ್ಕು ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಬರುವ ಆಪತ್ತೇ ನಮಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗುವುದು. ಈತನನ್ನು ಸೇವೆ ಮಾಡಿ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ? ತಿಳಿದವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಶ್ಲೋಕ 55 - ಯಾವಾತನಿಂದ ಏನೂ ಲಾಭವಿರದೆ, ಕೇವಲ ಕಷ್ಟವೇ ಉಂಟಾಗುವುದೋ, ಅಂತಹ ಒಡೆಯನನ್ನು ದೂರದಿಂದಲೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆತನ ಸೇವಕರು (ಅನುಯಾಯಿಗಳು) ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಅವರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ನನ್ನ ಬಿಲವನ್ನು ಸೇರಿದೆನು. ಯಾವಾಗ, ಯಾರೂ ನನ್ನೆದುರು ಬರದೆ ಹೋದರೋ, ಆಗ ನಾನು ಈ ದಾರಿದ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಧಿಕ್ಕಾರವಿರಲಿ ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ನಾನು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ನನ್ನ ಅನುಚರರು ಶತ್ರುವಿನ ಸೇವಕರಾಗಿಬಿಟ್ಟರು. ಅವರು ಒಬ್ಬಟಿಯಾದ ನನ್ನನ್ನು ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದರು.

ಬಳಿಕ ನಾನು ಯೋಗನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಯೋಚಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದೆನು - 'ಆ ದುಷ್ಟ ತಪಸ್ವಿಯ ನಿವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ದಿಂಬನ್ನಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು ತಲೆಯ ಕೆಳಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ, ನಿಧಿ (ಹಣದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ) ಯನ್ನು ಆತ ಮಲಗಿದಾಗ ಮೆಲ್ಲನೆ ಕೊರೆದು ನನ್ನ ಮನೆಗೆ ತರುತ್ತೇನೆ. ಅದರಿಂದ ನಾನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಹಣದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುವೆನು. ಬಲ್ಲವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ಶ್ಲೋಕ 56 - ಬಡವನು ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಶ್ರೀಮಂತನ ಮನೆಗೆ ಹೋದರೂ ಜನರು 'ಬೇಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವನು' ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ದಾರಿದ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಧಿಕ್ಕಾರ.

ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಹಣವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಲು ಹೋದ ನನಗೆ ಮೃತ್ಯುವೇ ಬಂದರೂ ಅದು ಒಳಿತೇ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ -

ಶ್ಲೋಕ 57 - ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಸಂಪತ್ತು ಅಪಹರಣವಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡೂ ಸಹ ತನ್ನ ಜೀವ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹವನು ಮಾಡಿದ ಜಲತರ್ಪಣವನ್ನೂ ಪಿತೃಗಳು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸಿ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಆತ ನಿದ್ರಾವಶನಾಗಿದ್ದಾಗ ಹಣದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ನಾನು ಮೆಲ್ಲನೆ ಕೊರೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಆಗ ಆ ದುಷ್ಟ

ತಪಸ್ವಿ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡು ಆ ಒಣಗಿದ ಬಿದಿರ ಕೋಲನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನನ್ನ ತಲೆಗೆ ಹೊಡೆದನು. ನನ್ನ ಆಯಸ್ಸು ಗಟ್ಟಿಯಿದ್ದ ಕಾರಣ ಸಾಯದೆ ಹೇಗೋ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದೆನು.

ಬಲ್ಲವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ -

ಶ್ಲೋಕ 58 - ಮನುಷ್ಯ ತನಗೆ ಎಷ್ಟು ಲಭ್ಯವೋ ಅಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಪಡೆದೇ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ದೇವರೂ ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲಾರನು. ಹಾಗಾಗಿ ನಾನು ದುಃಖವನ್ನೂ ಪಡುವುದಿಲ್ಲ, ಅಚ್ಚರಿಯನ್ನೂ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವುದು ನನ್ನದಾಗಿ ಇರುವುದೋ ಅದು ಬೇರೆಯವರದಾಗದು.

* * * * *

Mitrasamprapti

The Second book (tantra), entitled Mitrasamprapti, is besides the other topics, devoted to examining mainly the acquisition or winning of friends. If the first section Mithrabheda concentrates on mutual discord or estrangement between the two friends which culminates into a destructive result, the present section strongly relates to inspiring existing kings or would-be kings for making true friends for having auspicious accomplishments. The Mitrasamprapti has been laid to explain the advantages of having good friends and their indispensability for trying times. The previous book ends on a tragic note with the death of an ingenuous and selfless bull at the hands of an indiscreet and stupefied lion, so, it may be a possibility that the author might have composed this second book, entitled Mitrasamprapti, as a supplement of the earlier section. Having depicted the disastrous effects of indiscretion on the part of a king, it was incumbent upon the author to familiarize the upcoming rulers with the advantages of having meritorious friends and ministers. So, in

the present section, the author exemplifies the importance as well as indispensability of virtuous friends and ministers for the smooth execution of governance. Having cautioned the kings against the knaves, the sycophants and the back-biters, and also, after having described the ill-effects of over-credulity of kings, the author now proceeds to explain the grandeur of unfeigned friendship.

For the fuller appreciation and broader understanding of the purport of this section, a cursory glance at the framing story is necessary. The author, in the very beginning, establishes the utmost importance of practical wisdom and political insight for the accomplishment of one's purposes :

असाधना अपि प्राज्ञाः बुद्धिमन्तो बहुश्रुताः ।

साधयन्त्याशु कार्याणि काकाऽऽखुमृगकूर्मवत् ॥

'Wise men, though short of means, if, endowed with intellect and well-versed, accomplish their objects quickly, like the crow, the mouse, the deer and the tortoise did'.

The prefatory verse hints that the crow, the mouse, the deer and the tortoise are the characters

of the framing story, who achieve their purposes through their intelligence, despite the dearth of means. The crow represents skill and intelligence. The mouse symbolizes quick action, the deer stands for simplicity, nobility and straight-forwardness, and, the tortoise symbolizes sluggishness or slackness but perseverance and sustained effort at the same time. These qualities, possessed by four different entities, when work unitedly, they (the four) emerge victorious.

Now begins the second book in the Panchatantra, entitled 'Mitrasmprapti' where in the first verse runs as follows :

Shloka 1 - A wise, intelligent and well-informed persons (states-men), though devoid of means and equipments, accomplish the (tough) tasks instantly as the crow, the turtle, the deer and the mice had fulfilled their difficult jobs without any means.

As is heard traditionally – 'there exists(ed) a city, called Mahilaropya, in the southern region. There existed a very large and lofty banyan tree, situated not very far from that city, the fruits of which were

consumed by various birds dwelling upon it, the hollows of which were occupied by diverse insects and which comforted (provided shelter and shadow to) vast multitudes of travelers by its (cool and dense) shadow.

Upon that banyan tree, there dwelled a crow, entitled Laghupatanaka. One day, while it was to start out towards the city for picking up grains, it saw a fowler (coming) before, carrying a trap in hands, having a jet-black complexion and ugly legs with chilblains, having long rough and standing hair, and, (wearing a look) as ferocious as that of the messenger of death-god.

Having seen him, the crow started thinking with an apprehensive mind (suspicious heart) 'that this wicked-hearted (fowler) is approaching (before) this banyan tree, my shelter. I do not know whether the birds dwelling upon it, shall survive today or not?'

Having pondered so in various ways, the crow returned to the tree instantly and apprised (warned) the birds present there in following words - 'o

listen! This wicked-hearted fowler, having a trap and rice-grains in hands, is approaching. Never rely upon him. (He is not reliable in any case). He will, having stretched the trap, scatter the rice-grains all over it. Those rice-grains (scattered) have to be regarded as the Kalakoota i.e. very deadly poison by all of you.

While the crow was so warning the birds against the fowler, he reached the tree. Stretching the trap and scattering rice-grains, resembling white flowers of the sind (Sinduwara) over it, ambushed quietly (i.e. waited in a hidden position) not very far from the tree.

All the birds present on the tree (sitting there), having been (deterred) obstructed by the draw-bar of Laghupatanaka's words, and regarding the grains scattered as the sprouts of the deadly poison, watched silently.

In the meantime, the king of the pigeons, named Chitragreeva, accompanied by a retinue of thousands of pigeons, flying in search of food, saw the grains scattered even from a distance, and, in

spite of being deterred by Laghupatanaka, owing to gastronomy (greediness to eat), alighted and got entrapped with kith and kin.

Or, appropriately has it been observed :

In the meantime, the fowler, regarding those pigeons as ensnared, delighted at heart and having readied his stick, rushed to kill them. Chitragreeva too, having regarded himself as ensnared with family and watching the fowler as approached, consoled those pigeons - 'do not have fear (you should not fear).

As has been said :

Shloka 2 - One, whose intellect does not become obtuse (defunct) in all kinds of miseries, overcomes them undoubtedly through the influence of that (intellect and fortitude).

Shloka 3 - Great people are equal in (both) mirth and miseries (i.e. even-tempered have equable temperament, they do not get nervous and never abandon patience and gravity); (look) lord sun is red when he rises, and also, when sets (i.e. is equable in rise and fall).

So, all of us, unanimous and carefree, if, fly off suddenly, carrying this net and the trap along, then, on getting out of the sight of the fowler, we shall be released from this trap. Overpowered or puzzled by fear, if you shall not (do not) fly at ease, then all of you are sure to perish.

(Having been instructed so), when all those pigeons flew with the net, at once and unitedly, the fowler, standing on the ground even, followed the birds, flying away with the net. With his face upwards, the fowler recited the following verse :

Shloka 4 - These, in spite of being birds merely, are flying united with the net; they will certainly fall down as and when quarrel (among themselves).

Laghupatanaka too, having postponed his journey for the quest of food, followed them out of such a curiosity, 'what shall happen with (to) these pigeons'. When the pigeons with the net evanesced (when he knew them as out of sight), a dejected fowler recited the following verse and returned home :

Shloka 5 - What is not destined, can never happen;

(on the other hand) whatever is to happen, that takes place even without making efforts. What is not destined to remain in one's possession, that, though placed upon one's palm (i.e. ultimately secured), vanishes,

So, let my wishes for birds remain apart, to add to my woes, I lost my net also that served as a means of supporting my family. Chitragreeva too, on knowing the fowler as gone back or evanesced, told the pigeons - 'o! That wicked-hearted fowler has retreated. So, let us move towards the north-eastern direction of this city Mahilaropya with patience and healthy heart (composed mind). There, my friend, Hiranyaka, a mouse, shall gnaw the snares of all of us.

Because, it has been observed :

Shloka 6 - When calamities befall all men/when all mortals fallen into a calamity, none but a friend helps, though it be through mere speech (i.e. it is only a friend who offers assistance in times of distress).

The pigeons, thus (consoled) addressed by

Chitragreeva, reached the well-protected fort-like hole of Hiranyaka in the city of Mahilaropya. Hiranyaka too, having entered, dwelled there at ease and without any fear from anywhere, in a well-guarded fort-like hole, having a thousand openings (outlets).

On reaching the entrance of the hold, Chitragreeva called for help in a loud voice – 'o friend Hiranyaka! Come out at once, I am extremely endangered.'

On hearing the voice, Hira'yaka too, stationed inside the fort like hole, replied (inquired) – 'o who is it? (who are you)? What for have you come here? What is the reason? What type of calamity you are in? Tell me clearly.'

Having heard the questions, Chitragreeva replied - 'o! I am your friend Chitragreeva, the king of pigeons. So, come out quickly, a great task is ahead (waiting for you).

On hearing it, Hiranyaka, with a thrilled body, delighted heart and steady mind came out hastily.

Or, it has rightly been observed :

Shloka 7 - Friends, full of affection and giving delight to the eyes, always come to the households of only the fortunate and noble (house-holders).

Shloka 8 - The pleasure or felicity overflowing the heart of one, to whose household a good friend comes daily, can not be equalled by any other pleasure in this world.

On finding Chitragreeva, ensnared in the net with family, Hiranyaka said (sympathised) with sorrow – 'o friend! What is this?' [How this happened?]

Chitragreeva replied - 'o friend! Knowing everything, why do you ask?

So, owing to the gastronomy of the tongue (avarice), I have obtained this bond. And now. You release us from this bond instantly. Hearing this, Hira'yaka kept on telling:

Shloka 9 - A bird (vulture, kite etc.) that describes the flesh or a dead animal even from a distance of a hundred and fifty yojana (a yojana roughly equals to eight miles), the same bird does not notice, due to the misfortune the proximate net or trap.

And also :

Shloka 10 - Noticing the suffering of the sun and the moon due to the planet Rahu; the captivity of the (wild) elephant, the snake and the bird; and the penury of the talented beings, I have come to the opinion that 'alas! The fate is all-powerful'.

After saying so, while Hiranyaka became ready to cut the bond (trap) of Chitragreeva, then Chitragreeva forbade :

'O noble Soul! Do not do so in any case, first of all, you free my attendants from the bond (destroy the bonds of my servants), after that unfetter me from the net'. On hearing this, an enraged Hiranyaka said – 'o Chitragreeva! You did not say the right thing as the place of servants comes only after the master.

Chitragreeva said – 'o gentle soul! Do not tell like this. These poor souls are dependent upon me only. And secondly, these creatures have come to me leaving their kith and kin behind. So, do they not deserve even this much of deference from my side?

It has been observed also :

Shloka 11 - A king, who always shows much respect to his attendants, (the servants thus) highly delighted, never leave that king even when he is devoid of riches.

And also :

Shloka 12 -Trust (of subjects) is the source of riches; on the basis of this trust, the elephant heads a herd (the head stays surrounded by the elephants always); on the other hand, a lion, in spite of being (called) the master of deers-mrugadhipati, is never surrounded by deers, the beasts (i.e. the lion is called the king of wild animals only for the sake of name, actually no creature respects him).

Secondly, while biting my net, if your teeth are broken or that greedy fowler approaches from somewhere, then, I am sure to go to the hell. (Because my attendants shall remain trapped in the confinement).

I has been said also :

Shloka 13 - A king/master, who enjoys pleasures on his good-natured servants, experiencing miseries,

experiences pains in this world (stays distressed and afflicted) and goes to hell.

[The king who enjoys while his attendants of good demeanour, suffer afflictions, in such a situation, that king goes to hell and remains afflicted in this world.]

Hearing the word of Chitragreeva, a delighted Hiranyaka said –'o friend! I am well aware of the royal duties, but, I just tested you. So, now I free all your attendants/followers first (i.e. I shall first cut the ties of all of your family members). And, owing to your such compassionate and affectionate behavior towards the attendants, you will have a greatly increased family of pigeons (i.e. more and more creatures shall join you).

As has been observed also :

Shloka 14 - A king, who always holds the feelings of compassion and equanimity/impartiality for his attendants, can be authorised (expected) to protect even the three worlds.

Having said so, Hiranyaka, after cutting the bonds of all, told Chitragreeva - 'o friend! Now you

go back to your dwelling-place. Come again if fallen in any trouble (i.e. kindly grace me by coming again when in any trouble)'. Having seen them off, Hiranyaka, again entered inside his fort-like hole.

Chitragreeva too, happily returned to his dwelling-place with his retinue.

Or rightly has this been observed :

Shloka 15 - A man, having (true) friends, accomplishes even arduous tasks, so, one should make friends that are necessarily equal to one's own self.

Laghupatanaka, the crow too, having witnessed the entire episode of the freedom of Chitragreeva from the net, kept on thinking with an amazed mind - 'oh! Amazing and admirable are Hiranyaka's intellect, strength and the provisions of the fort. Then, this only is exactly the way to secure the freedom of birds from bondage. [Mutual co-operation and friendship are the only ways to get released from traps]. Though, I do not rely upon anyone, and secondly, I am of unsteady nature, still, I shall make him my friend.

Because it has been observed also :

Shloka 16 - Wise persons, though affluent, powerful and endowed with everything, must make good friends. Look! the sea, though full to the brim/ full from all sides, awaits the rise of the moon.

[The sea swells up after the moon rises. Tides, high and low, are seen in the sea when the moon rises].

Having determined so, the crow, alighting from the tree and reaching the opening of the hole, called Hiranyaka in a tone resembling that of Chitragreeva - 'o Hiranyaka! Come out! Come Out! Hearing the sound, Hiranyaka thought - 'is there any pigeon still left in the net that Chitragreeva is calling me! 'who is it (there)?' asked Hiranyaka.

'I am Laghupatanaka, the crow' - replied the crow.

Hearing this, Hiranyaka, going inside still more (further), said - 'go from this place right now.'

The crow appealed – 'I have come to you with a greater cause. Then, why do not you want to see (meet) me?'

Hiranyaka replied - 'I do not have any purpose to meet you.

The crow appealed even further - 'o! I have witnessed how Chitrageeva was released from the net by you and that has caused a great affection in my heart towards you. So, if someday, I am caught (in the net), you will set me free. (on my being trapped someday, I shall be released by you). So, make me your friend.'

Hiranyaka said – 'You are the eater and I am your eatable. Then how can my friendship be possible with you? So, go from here. How can friendship exist there on is being contrary or opposed to the natural cause?

It is said also :

Shloka 17 - Friendship as well as marriage or a dispute is suitable between only those whose wealth and families (back-grounds) are equal. Friendship and enmity is never appropriate between the rich and the poor, strong and weak or fat and the lean.

So, go from here. The crow replied - 'o

Hiranyaka! Here do I sit outside the door of your fort-like hole. (I sit doggedly at the gate of your well-guarded hole till the enforcement of my demand.) If you do not make me your friend, I shall certainly sacrifice my life here before you. I shall start my fast from today onwards.' Hiranyaka replied – 'o! how can I enter into a friendship with a natural enemy like you?

Because, it has been stated also :

Shloka 18 - One should not go for a treaty (make an alliance) with an enemy, though, highly attached or mixed up; water, though boiling even, extinguishes the fire.

The crow pleased - 'o Hiranyaka! Since we are not in any dealing with each other/we do not see each-other even [i.e. have no concern with each other], so, where does the question of enmity arise! So, why are you telling an improper thing. Hiranyaka explained - 'hostility is of two types - innate and caused due to some unbecoming act. So, you are my natural enemy.

As has been observed also :

Shloka 19 - Enmity, caused by external reasons, fades or can fade instantly by means of external obligations, favours etc. On the contrary, the natural or innate enmity does not perish without the offering of life.

[Hostility, born of instantaneous reasons, comes to an end through conciliatory efforts or friendly acts, but, if natural or innate, it ends only with the life].

The crow said - 'o brother! Tell me the traits of the two types of enmity as I am desirous of hearing it.'

Hiranyaka replied - 'o crow! The hostility caused by some reason or offending act, is unnatural/instantaneous that can abate or recede by benevolent or favourable acts. On the other hand, the hostility that is natural, does not diminish or perish by any means. For instance - the hostility between the following entities is of the natural type -

- (i) Serpents - mongoose
- (ii) Herbivores - creatures having nails as instruments for fighting.

- (iii) Water - fire
- (iv) Deities - demons
- (v) Dogs - cats
- (vi) Impoverished- opulent
- (vii) Co-wives - co-wives
- (viii) Lions - elephants
- (ix) Fowler - deers
- (x) Brahmans, who strictly follow the vedic injunctions – those who do not adhere to the vedic or scriptural prescriptions and negations.
- (xi) Idiots - scholars
- (xii) Chaste - (virtuous) wife/women – unchaste lady (wanton)
- (xii) Noble - wicked-hearted persons.

None of the above has done any wrong to anyone; neither has one killed the other still, one is hell-bent on killing another.

The crow said –

Shloka 20 - A man enters into friendship or enmity with another man due to some reason, so, a wise

being should employ only friendship in this world and not enmity with another.

So, for the accomplishment of friendly duties, be in friendly relationship with me.

Hiranyaka said -

Or, one should not ever assume that (as) 'I am free from vices/possess qualities and, nobody shall take a revenge on me (i.e. nobody is malignant towards me, I am a favourite of all), this situation too, is not possible.

The crow said - 'you are right, still, listen :

Shloka 21 - Friendship in human beings is born due to mutual beneficence; in the case of animals and birds, it originates due to some motives; in fools, it takes place due to fear and greed, but, in the case of good beings, friendship emerges merely through reciprocal sight.

Shloka 22 - The friendship of the wicked and good fellows is just like the changing shadow of the first and second halves of the day; for, in the former case, it gradually diminishes from much to little, whereas, in the latter, it grows from little to much.

[In the first half of the day, the shadows of the tree etc., is very long initially, but, it shortens with the progress of the sun, and, by the mid-day, is left as very much diminished. Afterwards, when the sun advances, the shadows of the trees etc. start increasing gradually, and finally, before the sun-set, look too much stretched. This example has been given to illustrate the difference between the companionship of a noble person and that of a wicked person.]

So, o Hira'yaka! I am a noble soul, and secondly, I (shall) make you fearless through my oaths (in the name of the deities etc.) Hira'yaka said - 'your oaths can not instil faith in me'.

Because, it has been observed also :

Shloka 23 - An untrustworthy man, though feeble, can not be slain even by very mighty enemies; on the other hand, even powerful persons, if taken into confidence, are killed instantly even by weak enemies.

Having heard these words of Hiranyaka, a silenced Laghupatanaka too, thought - 'oh!

Stupendous is his skill in the science/system of polity. And, this is the reason behind my partiality towards (insistence on) friendship with him. The crow persuaded the mouse – 'o Hiranyaka!

Shloka 24 - The friendship of the nobles occurs merely by walking seven steps together, thus say the wise men (or it happens merely by exchanging seven words); so, you have, by now, become my friend, so, listen to my words.

Well! If still you do not trust me, then, you, though positioned at the protected fort, must participate regularly in a dialogue with me, discuss the merits and demerits, and, hold talks on wise conversations and discussions on stories or pithy sayings.'

On hearing the words of the crow, Hiranyaka too, thought - 'Laghupatanaka appears highly eloquent (skilled in speech) and veracious as well as, so, it would be proper to make friend with this crow.' And expressly said - 'o crow! (be it so) but, never set even your feet inside my hole-fort (i.e. never enter into my hole).

Hearing this, the crow committed - 'o gentle mouse! all right. Thenceforth, both stayed there, experiencing the pleasure of (mutual) discussions over good sayings. Both of them passed their time obliging each-other. For example - Laghupatanaka brought pieces of flesh, sacred residue of sacrificial oblations and choicer cooked grains or special sweet dainties with affectionate love as towards one's offspring.

Hiranyaka too, (in return), having brought rice (husked) and other special eatables (from here and there) in the evening for Laghupatanaka, used to offer it to him, as soon as he approached in the morning. Or, such a dealing was befitting for the both.

It has been observed also :

Shloka 25 - the features of affection are sixfold - (a friend) gives and receives, tells his secrets and inquires about the secrets of the friend, takes a meal and entertains a friend to meal.

Shloka 26 - Having entered into an uninterrupted friendship, profound and impregnable like

inseparable nails and flesh, both the mouse and the crow, in spite of their natural enmity, became fast friends out of self-interestedness.

And so, the mouse, delighted at crow's favours, became so much convinced that having entered the crow's feathers, would always held discussions with him.

One day, the crow with tearful eyes, reached the mouse and said with choked throat - 'o noble Hiranyaka! (for some days) an aversion or sense of detachment towards this region has prevailed upon me, so, I shall (intend to) move to some other destination.'

Hiranyaka asked - 'o gentle soul! What is the reason for your aversion? The crow replied - 'o gentle mouse! listen - 'an awful famine has struck this region owing to formidable drought. People around are afflicted by hunger, so, nobody gives sacrificial oblations (remains) to crows even. Secondly, to trap the birds, the hungry residents of this region, have laid traps in their houses [the traps, to entrap the birds, have been laid in each house by the people, oppressed by hunger]'

As the days of my life have not exhausted/I am yet to live, so, I did not fall in the trap (i.e. escaped somehow). This is the reason I am leaving for an alien destination, and so, I am shedding tears.'

Hiranyaka asked further - 'where do you intend to go?'

The crow replied - 'in the southern country, there exists a very large pond amidst a dense forest. There lives friend of mine, named mantharaka, a turtle, dearer even than you. He shall be providing me with the small pieces of flesh.'

Feeding on that and experiencing the pleasure of discussions over good sayings, I shall pass my time happily. I do not wish to see the destruction of birds, due to being entrapped in the net.

It has been stated also :

Shloka 27 - 'O brother! Blessed are they, who, do not witness the disintegration of their nation and destruction of their families when their nation is afflicted by famine (hit by drought), and, the crops are devastated completely.'

Shloka 28 - Scholarship and sovereignty or kingdom (i.e. learned persons and kings) are never equal, for, a king is adored in his own territory (country) only, whereas, a scholar is honoured everywhere.

Hiranyaka proposed - 'if it is so (if you are intent on going to some other destination), then, I too, shall accompany you as I also am not happy here.'

The crow asked - 'in what way are you unhappy here? Tell me (in details).'

Hiranyaka said - 'o! there is much to tell in this matter, so, I shall tell you the whole account at length after reaching the alien land.' The crow said – 'I am a creature, moving in the sky (sky-faring), so, tell me how will you accompany me (as you can move only on the ground)?'

The mouse suggested the measure - 'if you want to save my life, take me there having placed me on your back, else, I can not reach there (i.e. it won't be possible for me to accompany you).'

Hearing this proposal, the delighted crow, said – 'if it is so and you intend to go there by sitting

(riding) on my back, then I am really a blessed soul, because, I shall happily pass my time there with you. I am aware of the eight specific modes of flying including sampata etc. So, ascend my back, so that, I may carry you to that pond gently.'

Hiranyaka inquired - 'I want to hear the names of those eight modes of flying in the sky.'

The crow enumerated :

Shloka 29 - Sampata - easy or even flight, Vipata - an instant sortie, Mahapata - great flight, Nipatana - downward flight, Vakra - crooked flight, Tiryak - flying in a slantwise way, Urdhva - upward flight and Laghu - a short and quick flight.

Hearing the names, the mouse instantly mounted he back of the crow. And, the crow too, flew slowly in the even mode, with the mouse on its back, and, reached that pond systematically.

Then, Mantharaka, a knower of the time and space, saw Laghupatanaka, ridden by a mouse, even from a far distance (afar), and, 'it is an uncommon crow' - having ascertained so, instantly entered into the water (slipped inside the pond).

Laghupatanaka too, leaving the mouse in a hole of a tree, standing at the bank of that pond, ascended the branch of that tree and called in a loud voice :

'O Mantharaka : come out! Come out! I am your friend Laghupatanaka, the crow, desirous of seeing you for over a long period, and so, have approached here. So, coming out, embrace me.

As has been observed also :

Shloka 30 - What is to be done with the sandal paste, mixed with camphor, the ice and other coolants like the root of Khasa grass etc.? All those (even mixed together) can not vie with the sixteenth part of (the refreshing effect produced by the touch of) a friend's body.

Hearing this and having judged the voice with great care, the turtle came out of the pond instantly; and, Mantharaka (the turtle), with a thrilled body and the eyes full of tears, due to ecstasy, said - 'come friend! Come! Embrace me. Owing to a prolonged gap, I could not recognize you properly, and so, had entered into the water of the pond.'

As has been observed also :

Shloka 31 - Whose valour, family (tradition or background) and activities are not known, one should not associate or make an alliance with such a person. So has proclaimed Brihaspati.

On his saying so, Laghupatanaka, getting down from the tree, embraced the turtle.

Or, rightly has it been observed :

Shloka 32 - What is the use of the streams of nectar (in the form of water), proceeded from the washing of the body? The (pleasure from) the embrace with a friend, after a long time, is invaluable.

[i.e. the pleasure, that is generated from the touch of a friends body, is more valuable than the nectar.]

Embracing each other, both the friends, having thrilled bodies and sitting under the tree, related their own state of affairs to each other. Hiranyaka too, having saluted Mantharaka, sat near the crow.

Having noticed the mouse, Mantharaka asked Laghupanataka - 'o! Who is this mouse? In spite of being your food, how is he brought here by you,

putting on the back? There must be some great motive for it.'

Hearing this, Laghupatanaka replied - 'o! this mouse, named Hiranyaka, is my bosom friend, and as if my second life (i.e. dearer than life).

What to tell more :

Shloka 33, 34 - As the streams of cloud, stars in the sky and the sand particles on the earth are numerous (beyond calculation), so are beyond calculation the merits of this noble (magnanimous) mouse. But, presently, detached and disinterested owing to certain reasons, he has approached you.

Mantharaka inquired :

'What is the reason for his spirit of detachment?' The crow replied – 'I asked him there (at his dwelling-place), but, he told that 'there is a lot to relate and I shall tell only after reaching the pond', and so, did not tell me even. (Turning towards the mouse) so, o gentle Hiranyaka! Now tell before both of us the reason for your sense of detachment.

The mouse related.

Story 1

The story of Hiranyaka and Tamrachuda

In the southern region, there is a city, called Mahilaropya. There existed an abbey or a temple of lord Mahadeva, not very far from that city. An ascetic (wandering religious mendicant), named Tamrachuda, lived there. He lead his life by begging from that city. The ascetic, after putting the remains of the food, procured by beggings, in his begging-bowl and having hung it on the peg, used to sleep. In the morning, afterwards, he used to give that remnant of the food to the servants and got the works of sweeping, cleaning and tidying etc., in and around the temple, done by them (i.e. made them sweep, clean or sanitize the temple).

One day, my friends and relations requested me - 'o master! in this temple, cooked food, deposited in the begging bowl, always stays hung up on the peg due to the fear from mice. So, we are not able to eat that food, but, no place is inaccessible for your majesty. So, what is the advantage of roaming here and there in vain? So, let us go the temple today and have adequate food by your grace (It would be very graceful of you if you accompany us to that place.)'

On hearing the request (of the attendants and family members), I instantly approached the temple, accompanied by the entire band of mice and having jumped, I got into the bowl. After doling out various dainty eatables among the servants, I used to eat at my will afterwards. After their gratification/contentment, I used to return to my dwelling-place.

In this way, I would eat the grains (food) daily. The ascetic, on the other hand, too tried his best to preserve that food but, as soon as he slept, I, on getting into the bowl, used to start my activities (of distributing the food to the dependents and eating myself at last.)

After the passage of some time, on a fateful day, the ascetic made a peculiar and great effort (took to a strange measure) to frighten me. He brought a worn-out bamboo from somewhere. He, even while sleeping, would beat that begging bowl out of fear from me.

I, too, fearing an assault, fled without eating any food, and, in this way I passed the whole night, struggling with that ascetic.

One day, some other ascetic, entitled Bruhatsphik (having plump buttocks), in the course of his pilgrimages, approached that abbey (temple) as a guest.

On seeing him, Tamrachuda, having received and honoured him after standing from his position, respectfully treated the guest with appropriate methods of hospitality. When the night descended, both the ascetics, reclining on the mats of kusha grass, indulged in religious discourse and discussion.

During Bruhatsphika's discourses, Tamrachuda, on the otherhand, having a distracted mind because of the fear from mouse and due to beating the begging bowl with the perforated bamboo, assented to his statements only by saying Hum, Hum and said nothing. Tamrachuda was so absorbed in the thoughts, pertaining to the mouse, that he said nothing but assented only.

So, the guest ascetic became highly enraged and said to Tamracuda - 'o Tamrachuda! I came to know that you are not my true friend, and so, you are not

participating in the conversation with pleasure. So, leaving your abbey, I shall move to some other abbey right now even in this night.

As has been observed also :

Shloka 35 - 'You are welcome! Come! Come! take this seat, how is it that you are seen after a long gap, what is new (what information have you brought)? You are looking so emaciated! is everything fine? I am greatly delighted to see you' – whosoever so respectfully delight their friends – approached, the house-holds of those are always worth-visiting with a mind free from doubts.

Shloka 36 - Having seen somebody approached (coming), if a house-holder looks here and there or downwards, (in such a condition) whosoever visit that household, are like bulls without horns (stupid). [The guest smells the indifference in the environment there and in the eyes of the host.]

Shloka 37 - Wise men never visit that household where the householder (the host), rising from his seat, does not receive and honour the guest, neither talks in sweet tone, nor converses about the merits

or demerits or inquires after the health and welfare (such a household is never worth-visiting).

Even through the acquisition of a single abbey, you are proud enough, and, have discarded the friendly affection, but, do not you know that by becoming an abbot/by resorting to this temple, you have paved the way to the hell only?

As has been observed also :

Shloka 38 - If you wish for the hell, accept the profession of a priest (priest-hood) for a year only; and if, in haste, (what need of anything else), look after any abbey or monastery merely for three days.

So, o fool! You are elated at a matter worth-grieving. (you are to be pitied). So abandoning your abbey, I am going right now even in this dark night.

On hearing this (having been rebuked in this way), Tamrachuda, utterly terrified in mind, supplicated to the enraged ascetic – 'o lord! Do not say like this. I do not have any bosom friend like you. Please listen to the reason for my disinterestedness in the conversation with you. 'This wicked mouse, mounts (gets into) the begging bowl

by making a leap (having leapt up), inspite of the bowl remaining hung up on a considerable height and eats the food (remnant), begged and deposited in the bowl. And, owing to the scarcity of food or begged grains, the sweeping and cleaning works are not properly executed in the abbey. So, to frighten the mice (for keeping them away), I bang this begging – bowl again and again. This is the only cause of my indifference, want of affection or pride. And secondly, notice this amazing thing that this wicked mouse, through its leaping high (high jump), has outstripped even the cats and black-faced monkeys.'

Bruhatphik (the ascetic) inquired – 'do you know where the hole of the mouse is located at?' Tamrachuda replied – 'o lord! I do not know properly.' The guest ascetic said – 'the hole must be located upon some treasure, and, due to the heat of that treasure (wealth), it certainly jumps higher.

Because it has been stated also :

Shloka 39 - Even the heat of wealth (warm of the richness) adds to the sheen of the living beings, and,

if, that wealth be accompanied with the acts like appropriate enjoyment of it and its proper outlay in the acts of charity, what to say then?

And also :

Shloka 40 - O mother! This woman, named Shandilee (born in Shandilya clan), is not selling (exchanging), all of a sudden, cleansed and pounded sesame seeds for uncleansed seeds without reasons; so, there must be some motive for it.

Tamrachuda inquired – how that happened?

The guest ascetic Bruhatsphika related :

Story 2

The story of Shandilee and sale of pounded sesame seeds

Some time in the rainy season, in certain village (at certain place), for the purpose of observing a vow (lasting for four months - Chaturmasya), I requested a Brahmana for an accommodation in his house. The Brahmana, on that request, provided me with an accommodation and served me properly while I stayed there with pleasure, engaged in the

worship of the deities. One day, while I woke up in the early morning, I attentively listened to the conversation going on between the Br̥hma´a and his wife.

The Brahmana told - 'o Brahmani (the lady of Brahmana)!' the sun will move to the south of equator, he winter solstice will begin tomorrow morning which the provider of endless fruits for the gifts offered. [solstice – either of the two times of the year at which the sun is furthest north or south of the equator. Winter solstice i.e. about 22nd December in the northern hemisphere, summer solstice i.e. about 21st June in the northern hemisphere]. So, I shall go to other village for receiving gifts or presents offered (by the devotees). And you, to please the Sun-god, entertain a Br̥hma´a to a meal.'

On hearing the words of the Brahmana, the wife, rebuking through harsh words, condemned him – 'how can one obtain food at your house since you are poverty-stricken? Do not you feel ashamed while instructing so? (Are you not ashamed while telling so?) And also, I, fallen in your hands

(married to you), never enjoyed any pleasure, neither I relished sweets nor I ever got any ornament for my hands, feet or neck.'

[Ever since you married me / I fell in your hands, I never enjoyed any pleasure, did not relish dainty meal or sweets, what to tell of ornaments?]

Hearing it (on getting the sharp rebuke and reproof), the Brahmana, though frightened at heart, (still mustering courage) said in a mild voice - 'o Brahmana lady! You are not saying an appropriate thing.

Because, it has been stated also :

Shloka 41 - Why the half of even a morsel is not offered (served) to supplicants? Who shall get, and when, the riches according to his wishes?

Shloka 42 - A cloud, though giving water merely, becomes a darling of all (of the entire world), whereas, the sun, with his rays (kara) always stretched out, is not even worthy of being seen.

[i.e. one who gives according to his capacity is always loved and honoured by all, but a man,

always spreading his hands before others, is not desired to be seen even.]

Having understood this fact, a man, though afflicted by poverty, should give a little out of little to a deserving person at appropriate time (i.e. some part of whatever he possesses, should be offered).

It has been stated also :

Shloka 43 - Whatever discreet man offers to a deserving recipient with great devotion, at a proper place and appropriate time (on the occasion of solar or lunar eclipse etc.), that becomes eternal (that never exhausts).

And further :

Shloka 44 - there should never be excess of greed, nor should one renounce it totally; a crest appears on the head of one, overpowered by excessive desire.

The wife of the Brahmana asked - how is that story?

The Brahmana related :

Story 3

The story of a mountainer, a boar, a serpent and a jackal

In some forest - region, there lived a Pulinda. One day, he set out to the forest to increase his sins (i.e. he incurred sins by killing innocent beasts). While roaming in the forest, he saw a big boar, resembling the peak of the mountain, made up of collyrium. On noticing it, he, having drawn the arrow to the end of the ear.

Then, he struck the boar with a sharp arrow. The mountaineer too, having his belly rent asunder by the enraged boar with the front part of the tooth, resembling the crescent moon, died and fell down on the ground. Then, having killed the fowler, that boar too, died due to the pain caused by the stroke of the arrow.

In the meantime, a jackal, afflicted due to the want of food, wandering here and there (in search of food) and whose death, as if, had neared (under the shadow of death), reached there. While the jackal saw both the boar and the mountaineer, he became

highly delighted at heart and started thinking - 'oh! Destiny is favourable to me; by means of that only, this unexpected (unthought of) food has appeared before me.

Or, rightly has this been observed :

Shloka 45 - Even without doing any effort, the good or bad acts, performed by men in previous births, yield fruits accordingly and as destined.

And also :

Shloka 46 - Whatever good or evil deeds are done at a particular place, time and in whatever age, so are their fruits enjoyed accordingly, when the time approaches.

So, I shall eat this food in such a manner that it may last for many days. So, I first eat this string of sinews, attached to the ends of the bow.

Because, it has been stated also :

Shloka 47 - Wise men should enjoy the wealth, earned by themselves, little by little like a Rasayana i.e. a mixture of medicinal components and should not consume it in haste and at a stretch.

Thinking so in his mind, having put the end of the bow (coated with the sinews) in the mouth, the jackal tended to eat (the chord). On the string being broken (as soon as the bow-string broke), the end of the bow, having pierced the palate, came out from the mid of the head like the tuft of hair.

The jackal too, instantly died out of that pain. 'So, I tell you अतितृष्णा न कर्तव्या... – 'one should not indulge in the excess of greed'.

(Having related this story to the Brahmani (the wife), he again said – 'o Brahmani! Have you not heard? :

Shloka 48 - Age (the days of life), profession, wealth, learning and the death – these five are determined while a living being is inside the womb.

So, persuaded in this way by her husband, she (the Brahmani) said - 'if it is so, then I have a small quantity of sesame in my house. I shall, having pounded those sesame seeds, entertain a Brahmana through it.' Hearing such words of his wife, the Brahmana left for the another village.

She too, cleansing the sesame seeds in hot water

and reducing it to powder (pulverizing it), exposed it to the sun (for drying it). In the meantime, on her being engaged in house-hold duties, a dog pissed on that. On noticing it, she thought - 'oh! Look at the skill of my misfortune (destiny adverse to me) that even these sesame seeds have been rendered uneatable. So, now, after approaching someone's house-hold with these sesame seeds, I shall bring unpounded seeds in lieu of he pulverized seeds. All the house-holders shall readily exchange these seeds with their unpounded seeds.'

[Then, gathering the seeds in a winnowing basket, she moved from house to house saying - 'hey! take these pulverized sesame seeds in lieu of unpounded and uncleansed seeds?']

Then, she, to exchange the sesame seeds, entered the same house-hold, which I had approached for begging, and said - 'take these pulverized sesame in lieu of unpounded and uncleansed seeds.' Then, while the delighted house-lady of that house-hold became ready to exchange the unpounded sesame seeds with the pounded seeds, her son, after consulting the text on polity by Kamandaka,

prohibited – 'o mother! These sesame seeds are not worth-exchanging. Do not exchange the unpounded seeds with the pounded ones. There must be some reason that she wants to exchange the pounded seeds with the unpounded ones (i.e. I smell a rat in it.)'

Hearing these words of her son, she rejected those pounded seeds, So, I tell you - नाडकस्माच्छण्डिली मातः...!

Having related this, that ascetic Bruatsphik asked Tamrachuda - 'are you aware of the passage through which the mouse comes in and goes out?'

Tamrachuda replied - 'o lord! I know it.' As this mouse never comes alone, but, roaming here and there dauntlessly, always encircled by a group of numerous mice, it approaches with all and departs in my very presence.

Then the guest ascetic asked - 'do you have any digging tool (spade etc.) with you?'

Tamrachuda replied – 'yes, it is. There is an axe completely made up of iron.'

The guest ascetic said – 'well, then you have to

be with me in the early morning tomorrow, so that, both of us, before the ground is dirtied by the treadings of men's feet, may reach the hole, following the foot-marks of these mice.'

(The mouse Hiranyaka, having heard the conversation going on, thought within his heart) - 'oh! Now I am sure to perish as his words appear as having a certain meaning in them. As he has smelt the treasure (i.e. as he has become aware of), likewise, he will certainly become aware of our hole too. It appears from his motive.'

It has been observed also :

Shloka 49 - Wise men assess the substance (mettle) of a man (i.e. evaluate the merits and demerits) even on seeing him but once, experts, weighing even through the balance of bands, know the measure of 'Pala' (the small unit of measurement weighing 4-5 tolas).

Then, frightened at my heart, I, along with the family, leaving the usual path to the fort, tended to go through another path to my hole. As I headed forward with my kith and kin, a big tom-cat

appeared from before. Noticing the group of mice (before) he suddenly jumped amidst.

Then, those mice who escaped, noticing me going through the wrong path and so, denouncing me, entered that very fort (hole), staining the ground with their blood.

Or, rightly has this been observed :

Shloka 50 - (Ensnared due to misfortune) A deer, cutting off a snare, breaking the fabricated trap, smashing the specially designed net forcibly and going far off from a complex forest, covered with mass of flames all around – fleeing with speed the range of the arrow of fowlers, having leapt up, fell into a well; what can efforts do when fate is adverse?

(Hiranyaka said -) then, I alone, escaped to some other destination. Others remaining, entered into that very hole out of foolishness. In the meantime, that wicked ascetic, having noticed the ground stained with blood, reached the fort (hole) by that very route and after that, started digging (the ground) with the spade.

While digging, the ascetic found that treasure upon which I always dwelt and due to the heat of which I used to mount this place, though located at a considerable height. Then that guest ascetic, delighted at heart, told Tamrachuda - 'o lord! Now sleep unapprehensively. Due to the heat of this treasure, this mouse used to keep you awake for the whole night.' Both the ascetics, taking that treasure along, departed towards the abbey. (After their departure) I, too, while approached that place (hole fort), void of treasure, could not afford to see that place which was unattractive and agitating. I started pondering – 'what should I do? Where should I go? How shall (can) I get mental peace?'

Thinking so, I passed that day with great difficulty. When the sun set (after the sun-set) I, agitated and spiritless, entered that abbey with my retinue.

On hearing the words of my kinsmen (sound of their foot-steps), Tamrachuda too, again started beating the begging-bowl with the worn-out bamboo. Then the guest ascetic said - 'o friend! why

do not you sleep to-night free from fear? (why are you not sleeping dauntlessly even to-night?)'

Tamrachuda replied – 'o lord! That wicked-hearted mouse has approached again with kinsfolk, so, out of fear from that mouse, I am beating the begging bowl with this worn-out bamboo.'

Then the guest-ascetic said smilingly - 'o friend! Do not be afraid. His spirit for jumping has faded with the wealth. This is the case with all the creatures (this condition applies to all the beings).

It has been stated also :

Shloka 51 - That a man always appears enthusiastic; that a man considers others as totally insignificant; that a man utters contumacious words - this all is due to the strength (influence) originated from wealth.

Then, I, having heard that and enraged (obsessed with anger), leapt up towards the begging bowl with all my strength but could not reach that and fell down on the ground. Hearing that (thud), my enemy – the guest ascetic laughingly, said to Tamrachuda - 'o! look at this wonder' and continued further :

Shloka 52 - (In this world) all are powerful due to wealth, and, those affluent, are (deemed) learned. Look at this mouse, who, devoid of wealth, has become like its breed.

So, sleep without any doubt or fear in your heart. The reason for his lofty jump has come in our hands.

Or, rightly has this been stated :

Shloka 53 - Just as a snake without its fangs and an elephant devoid of rut are merely the holders of their names (i.e. are called 'snake' and 'elephant' merely for the sake of name), so, in this world, a man without wealth is merely the holder of the name (i.e. his specialities move out with riches.)

On hearing such words of that guest ascetic, I thought in my mind – [this enemy of mine has stated rightly.]

As I do not have the strength for jumping even to the height of a finger (distance covered by the measure covered by the index finger), so, shame on the life of an indigent person.

Because, it has been observed also :

Shloka 54 - Of a man, devoid of riches, and so, possessing little intelligence, all the actions get in a muddle, (become disordered) like hilly rivulets dry up in the summer season.

Having lamented (wailed) so, I, with a shattered spirit, on watching that treasure (the bundle of wealth) as being used by the ascetic as a pillow under the cheek, returned in desperation to my own hole, (fort) in the morning. Then, my attendants, moving here and there in the morning, talked with one another as follows - 'oh! Our lord is now incapable of feedings us. On the contrary, there are only afflictions and hardships, coming from cats etc. for his followers attending upon him. So, what is the advantage of serving him?

As has been stated also :

Shloka 55 - A master, from whom no advantages are acquired, but, only afflictions (and hardships) come in the way, is fit only to be forsaken from a distance, especially, by the attendants (getting livelihood from him).

Listening to their such words, while on the way,

I entered my fort (hole). While, owing to my penury, none form amongst my attendants appeared before me, I thought – 'oh! Fie upon poverty.

While I was so contemplating, my attendants became the servants of my enemies. Whenever they found me lone (isolated), they jeered at me. Then, slept falsely (reclined, as if, in deep sleep) in solitariness, I again reflected - 'if, after reaching the abode of (abbey) of that wicked ascetic while asleep and having nibbled the treasure-box, serving as a pillow under the cheek, bit by bit, I bring that wealth back again to my fort (hole), then, owing to the influence of that wealth, my supremacy shall prevail as before.'

Because, it has been stated also :

Shloka 56 - A poor man, though reached the household of rich persons with a desire to give something, is regarded as 'he is a beggar' (suppliant); shame indeed on the penury of men!

So, while bringing that wealth back, if there occurs even my death, that too, shall be desirable.

Because, it has been stated also :

Shloka 57 - On seeing the drift of one's wealth (wealth being taken away), whoever saves his own life (and fearing death lets the wealth go away), even manes do not accept from him the libation of water, offered through the cup of palms.

Having determined so and reached there in the night, as soon as I made a hole in the casket of that ascetic, overpowered by slumber, the wicked ascetic woke up. Then struck, at the head with the blow of worn-out bamboo-stick, I could survive (escape) somehow and did not die owing to my days of life remaining.

It has been stated also :

Shloka 58 - A man obtains whatever he is destined to obtain, even god is not capable of violating that; so, I do not mourn, nor is there any amazement in me, because, whatever belongs to me, can in no case, be owned by others.

* * * * *

संदर्भवाक्यानि।

१. तत् सर्वथा तस्य न विश्वसनीयम्।
२. उदये सविता रक्तो रक्तश्चास्तमये तथा।
३. “भो! निवृत्तः स दुरात्मा लुब्धकः।
४. महती मे व्यसनावस्था वर्तते।
५. भो! जानन्नपि किं पृच्छसि?
६. तत् प्राप्तं मया एतद्वन्धनं जिह्वालौल्यात्।
७. सोऽपि पार्श्वस्थितं दैवाद्वन्धनं न च पश्यति।
८. विधिरहो बलवानिति मे मतिः।
९. मदाश्रयाः सर्वे एते वराकाः।
१०. सम्भवेत्स महीपालस्त्रैलोक्यस्यापि रक्षणे।
११. भूयोऽपि व्यसने प्राप्ते समागन्तव्यम्।
१२. न मेऽस्ति त्वया सह सङ्गमेन प्रयोजनम्।
१३. तत् क्रियतां मया सह मैत्री।
१४. भोः त्वया वैरिणा सह कथं मैत्रीं करोमि?
१५. त्वां शपथादिभिर्निर्भयं करिष्यामि।
१६. नान्यथा मम गतिः अस्ति।
१७. मम सुहृत् द्वितीयमिव जीवितम्।
१८. तदेकमठप्राप्त्या अपि त्वं गर्वितः।
१९. तन्मूर्ख! शोचितव्यः त्वं गर्वं गतः।
२०. कुतस्ते द्वारिद्रयोपहतस्य भोजनप्राप्तिः?

२१. सानुकूलो मे विधिः।
 २२. अहो! नैपुण्यं पश्य पराङ्मुखीभूतस्य विधेः।
 २३. प्रत्यूषे त्वया मया सह स्थातव्यं।
 २४. कथं मे स्यात् मनसः प्रशान्तिः।
 २५. धिगियं दरिद्रता।

Scheme of Examination

1. Multiple choice questions	1 x 10 = 10
2. Essay type questions (2 of 3)	2 x 10 = 20
3. Translation of Prose passage (1 of 2)	1 x 12 = 12
4. Reference to context (2 of 4)	2 x 4 = 8
5. Short notes (2 of 4)	2 x 2½ = 5
6. Grammar to be answered in Sanskrit only	
a. Analysis and naming of the Samasa (5 of 8)	1 x 5 = 5
b. Identification of Kridantas and Avyayas (5 of 8)	1 x 5 = 5
7. Translation of Sanskrit passage into Kannada/English (5 of 8)	1 x 5 = 5
	70